

**TURUN
YLIOPISTO**

Kouluturvallisuudesta kirjoittaminen Opettaja- lehdessä vuosina 2005–2010 ja 2016–2021

Kasvatustieteiden
pro gradu -tutkielma

Turun yliopisto
Opettajankoulutuslaitos, Rauma

Laatija:
Aapo Hyyti

24.4.2023
Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Kasvatustiede

Tekijä: Aapo Hyyti

Otsikko: Kouluturvallisuudesta kirjoittaminen Opettaja-lehdessä vuosina 2005–2010 ja 2016–2021

Ohjaaja: yliopistonlehtori Serja Turunen

Sivumäärä: 56 sivua

Päivämäärä: 24.4.2023

Tässä tutkimuksessa tarkoituksena selvitettiin, miten turvallisuudesta kirjoitettiin Opettaja-lehdessä vuosina 2005–2010 ja 2016–2021. Aineistona käytettiin edellä mainituilta vuosilta valittuja kirjallisia tekstejä. Aineistoon ei sisällytetty kuvia tai intertekstuaalista aineistoa. Lähteinä käytettyjen tekstien kirjoittajina oli sekä Opettaja-lehden omia toimittajia että ulkopuolisia kolumnisteja ja mielipidekirjoittajia.

Aineistoa analysoitiin laadullisesti tekstianalyysia hyödyntäen. Tutkimuksessa tarkasteltiin turvallisuutta käsitteleviä tekstejä niissä käytetyn sävyn ja tyylin kautta, sekä pohdittiin sitä kontekstia, jossa kyseiset tekstit julkaistiin. Tekstejä ei luokiteltu ryhmiin tai kategorioihin.

Tutkimuksen löydösten perusteella voidaan todeta, että vuosina 2005–2010 ja 2016–2021 turvallisuuden liittyvät tekstit Opettaja-lehdessä olivat ongelmiin keskittyviä ja niiden sävy oli enemmän huolestunut kuin optimistinen tai myönteinen. Sekä lehdelle työskentelevät toimittajat että vierailevat kirjoittajat – kuten kolumnistit ja mielipidekirjoittajat – lähestyivät turvallisuutta yleensä siitä näkökulmasta, että koulumaailman turvallisuuden liittyviä asioita tulisi parantaa.

Tyylin ja sävyn osalta Opettaja-lehden tekstit voidaan jakaa kahteen luokkaan; toimittajien tuottamiin maltillisiin ja asiapitoisiin ja vierailevien kirjoittajien suorasukaisempiin. Edellisillä tekstin sävy ja sanavalinnat useimmiten pitäytyivät toimittajille tyypillisessä raportoivassa asiatyylissä, jossa sanavalinnoilla ja ilmaisuilla ei liiemmästi revitelty. Jälkimmäiset taas toivat tiettyä terävyyttä ja suoruutta turvallisuuskeskusteluun sanavalinnoillaan ja kärjekkäämmillä kirjoituksillaan.

Koska tämä tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena ja tarkoituksena oli tarkastella turvallisuutta käsitteleviä tekstejä vain yhdessä lehdessä, ei sen löydöksiä voida suoraan yleistää laajemmin. Sitä voidaan kuitenkin hyödyntää, jos halutaan verrata ammattilehdessä käytyä turvallisuuskirjoittelua laajemmalle lukijakunnalle suunnattujen lehtien keskusteluun.

Avainsanat: turvallisuus, fyysinen turvallisuus, psyykinen turvallisuus, sosiaalinen turvallisuus, pedagoginen turvallisuus, kouluturvallisuus, peruskoulu, koulu, Opettaja-lehti, tekstianalyysi, teksti

Sisällysluettelo

1	Johdanto	5
1.1	Tutkimuskysymys ja aineisto	6
1.2	Opettaja-lehti	7
2	Turvallisuus	9
2.1	Turvallisuus yleisenä käsitteenä	9
2.2	Koulumaailman neljä turvallisuuden ulottuvuutta	11
2.3	Fyysinen turvallisuus	12
2.4	Psyykinen turvallisuus	13
2.5	Sosiaalinen turvallisuus	14
2.6	Pedagoginen turvallisuus	15
3	Katsaus aikaisempiin koulun turvallisuuteen liittyviin tutkimuksiin	17
3.1	Kotimainen kouluturvallisuustutkimus	17
3.2	Ulkomainen kouluturvallisuustutkimus	18
4	Tutkimuskysymys, aineisto ja analyysi	20
4.1	Tutkimuskysymys	20
4.2	Aineiston kuvaus ja rajaus	20
4.3	Aineiston analyysi	21
4.3.1	Teksti	21
4.3.2	Kieli	23
4.3.3	Tekstianalyysi	25
5	Kouluturvallisuus Opettaja-lehden sivuilla	28
5.1	Vuodet 2005–2010	28
5.1.1	Ennen Jokelaa – Uupumusta ja alirahoitusta	28
5.1.2	Jokela ja Kauhajoki – pelätty tragedia	32
5.1.3	Leikkauksia odotellessa	36
5.2	Vuodet 2016–2021	38
5.2.1	Taantumasta koronaan	38
5.2.2	Koronavuosi	42
6	Pohdinta	46

6.1	Opettaja-lehti – Opetusalan varoventtiili	46
6.2	Luotettavuus	49
6.3	Lopuksi	50
	Lähteet	52

1 Johdanto

Ihminen on pohjimmiltaan turvallisuutta kaipaava olento, jonka perimmäiset tarpeet ovat fysiologisia. Jotta ihminen voi edes elää, tulee näiden perustarpeiden eli ravinnon, levon ja suojan tarpeiden olla täytetyt. Kaikki muu inhimillinen toiminta rakentuu näiden tarpeiden täyttymiselle ja jotta turvallisuuden laajemmat muodot kuten psyykkinen turvallisuus tai ennakoitava elämä ovat mahdollisia, ei edellä mainituissa käytännössä voi olla puutteita.

Turvallisuus on täällä Suomessa melko hyvällä tolalla ja usein me suomalaiset kutsumme maatamme lintukodoksi todellakin tarkoittaen sitä. Turvallisuuden tunnettamme on kuitenkin koeteltu täällä pohjanperälläkin ja omalla kohdallani ensimmäinen ja varhaisin turvallisuuden tunnetta koetellut tapahtuma oli WTC-isku vuonna 2001. Vielä lähemmäksi omaa kokemusmaailmaa tulivat kotimaiset väkivallanteot Jokelan ja Kauhajoen koulusurmien muodossa. Jälkimmäiset tapahtumat näistä toimivatkin osittaisena kimmokkeena tämän työn aiheen valitsemisessa.

Turvallisuus on laaja monitahoinen käsite, jonka määrittely yksiselitteisesti on varsin hankalaa. Siksi tässä työssä keskitytään koulumaailman turvallisuuteen liittyviin käsitteisiin, jossa kasvu- ja oppimisympäristön turvallisuutta voidaan jäsentä muutamin eri tavoin. Yksinkertaisin tapa on jakaa turvallisuus fyysiseen ja henkiseen turvallisuuteen, jossa edellinen on rakennettujen tilojen ja ympäristön turvallisuutta, jälkimmäisen ollessa yleistermi psyykkiselle-, sosiaaliselle- ja pedagogiselle turvallisuudelle. Tässä tutkimuksessa keskitytään näihin neljään turvallisuuden muotoon.

Keskustelu julkisuudessa siitä, mitä turvallisuus on tai mikä sen tila on yhteiskunnassa, on usein melko yksilökeskeistä ja ihmisten henkilökohtaiseen turvallisuuteen painottuvaa. Tämä kuitenkin on ymmärrettävää sillä suurimmalle osalle ihmisistä kolhuja turvallisuuden tunteeseen aiheuttavat välittömät turvattomuutta luovat tapahtumat, kuten ympäristön vaarat ja vaaratilanteet sekä väkivallanteot itseä tai muita kohtaan. Jopa pelkkä tunne näistä riittää uhkaamaan turvallisuuden tunnetta. Tällaista uhkaa eivät sen sijaan aiheuta huomaamattomat tai vaikeasti hahmotettavat uhat, jotka saattavat olla jopa vakavampia tai yleisempiä kuin satunnainen puukotus tai pahoinpitely. Esimerkiksi tilastojen valossa keskivertokansalainen todennäköisemmin liukastuu jäisellä kadulla kuin joutuu pahoinpidellyksi, mutta kovin harvoin iltapäivälehdistö luo sensaatiohakuksia otsikoita jään vaaroista.

Turvallisuus onkin kovin monipuolinen ja -ulotteinen käsite ja sitä on vaikea tai jopa mahdotonta määritellä vain yhdenlaiseksi turvallisuuden muodoksi. Turvallisuus voi siis olla joko yksilötason turvallisuutta tai se voi olla kokonaisten yhteiskuntajärjestelmien ja planeetan turvallisuutta. Skaala, jolla turvallisuuden käsitteet toimivat on siis huomattavan laaja.

Tässä tutkimuksessa turvallisuutta tarkastellaan koulun ja ennen kaikkea yhden ammatin eli opettajien näkökulmasta. Turvallisuuden pohtiminen ja huomioiminen kuuluu opettajuuteen siinä missä tuntien valmistelu. Opettaja kuitenkin vastaa oman luokkansa turvallisuudesta ja koko koulun tasolla vastuu turvallisuudesta lepää rehtorin harteilla. Oppilaiden vanhemmat olettavatkin, että heidän lapsensa ovat turvassa ja jo pelkästään tästä syystä turvallisuutta ei voi jättää huomioimatta. Nämä seikat huomioiden on ymmärrettävää, että opettajien pohdinnat ja kokemukset turvallisuudesta näkyvät myös heidän ammattilehtensä sivuilla.

1.1 Tutkimuskysymys ja aineisto

Tässä laadullisessa tutkimuksessa tarkastellaan Opettaja-lehdessä käytyä kirjoittelua koulun ja opettajien turvallisuuteen liittyen, näkökulman ollessa sävy ja tapa, jolla turvallisuutta käsiteltiin. Tarkastelujaksoina olivat vuodet 2005–2010 ja 2016–2021. Tarkastelujakso jaettiin kahteen osaan, sillä tarkoituksena oli havainnollistaa millaista kirjoittaminen turvallisuudesta, on ollut ja miten se mahdollisesti oli muuttunut kuudentoista vuoden aikana. Tarkastelujaksojen väliin jätettiin tarkoituksella viiden vuoden väli, jotta mahdolliset erot olisi helpompi havaita.

Tutkimuksen primäärilähteenä toimivat edellä mainittujen vuosien Opettaja-lehden vuosikerrat. Aineisto oli sekä painettua että sähköistä. Tutkimuskirjallisuudessa hyödynnettiin sellaista aineistoa, joka liittyi koulun turvallisuuden teemoihin tai muuten tutkimuksen aiheeseen. Aineistoa tarkasteltiin tekstianalyysin lähtökohdista.

1.2 Opettaja-lehti

Opettaja-lehteä julkaisee Opetusalan Ammattijärjestö (OAJ) ja se on opetusalan ammattilaisille suunnatuista julkaisuista laajalevikkisin ja siten sitä voidaan pitää opettajakunnan ammattilehtenä ja äänitorvena. Lehden historia ulottuu vuoteen 1906 ja sen nykymuotoinen julkaisu alkoi 1973. Opettaja-lehti on vuodesta 2014 lähtien ilmestynyt joka toinen viikko, aiemmin lehti oli viikkolehti. Lehtenä Opettaja on suunnattu kaikille kasvatus- ja koulutusalan ammattilaisille varhaiskasvattajista yliopisto-opettajiin. Painetun lehden levikki on 94 710 ja lukijamäärä 175 000. Painetun ja verkkolehden kokonaistavoittavuus on 188 000 lukijaa.¹

Opettaja ei ole opettajistolle suunnatuista lehdistä ainoa, mutta toisin kuin vaikkapa Luokanopettaja-lehti² se ei ole vain tietyille opettajaryhmälle suunnattu erikoislehti. Opettaja-lehti on myös aikakauslehti, toisin kuin esim. Kasvatus-lehti, joka on tieteellinen vertaisarvioitu julkaisu ja viidellä vuosittaisella numerollaan huomattavasti harvemmin ilmestynvä kuin Opettaja.³

Kuva 1. Opettaja-lehden kansi 20.11.2020

Opettaja-lehden vapaampi ote opettajuuden aiheista kirjoitettaessa oli pääsyy sille, että se valittiin analysoinnin kohteeksi. Tarkoituksena on ottaa selvää, millaista turvallisuudesta

¹ Opettaja 2023.

² Luokanopettaja 2023.

³ Kasvatus-lehti 2023.

kirjoittaminen oli ei-tieteellisen ammattilehden sivuilla. Opettaja-lehteen sisältöä tuottavat lehden omat artikkelieita kirjoittavat toimittajat, ulkopuoliset kolumnistit sekä lehden lukijat mielipidekirjoituksissa. Kirjoitukset julkaistaan aina nimellä, paitsi niissä tapauksissa, joissa kirjoittajan henkilöllisyyden paljastaminen aiheuttaisi tälle ongelmia esimerkiksi työnantajan taholta.

2 Turvallisuus

Turvallisuus monitulkintainen käsite, joka ei ole helposti selitettävissä joksikin tietyksi ja selväksi määritellyksi ilmiöksi. Tässä tutkimuksessa turvallisuutta tarkastellaan koulumaailman kontekstissa, joten käytettävä turvallisuuskäsitteistö on kouluun liittyvää. Tässä luvussa turvallisuutta käsitellään aluksi yleisellä tasolla, jonka jälkeen tarkastellaan koulumaailman neljää turvallisuuden ulottuvuutta.

2.1 Turvallisuus yleisenä käsitteenä

Turvallisuus on monelle meistä melko selkeä käsite ja usein sen määrittely on arkipäiväisessä elämässä helppoa – todetaan, että turvallisuus on uhkien ja turvattomuuden tunteen poissaoloa. Turvallisuuden ja myös turvattomuuden käsitteiden tieteellinen määrittely – tai sen yrittäminen – sen sijaan paljastaa miten vaikeaa kyseinen määrittely on, molemmat niistä kun lainaavat monilta eri tieteenaloilta.⁴ Yksi usein käytetty määritelmä turvallisuudelle on kuvata sitä universaaliksi ja yleisinhimilliseksi arvoksi, johon kuuluu ennustettava, rauhallinen ja varma elämä, josta puuttuvat uhat.⁵ Turvallisuuden hankala määriteltävyys tulee uudelleen ilmi, kun tarkastellaan sitä ylä- ja alatason esimerkkien kautta.

Makrotason turvallisuus esimerkiksi kansainvälistä politiikkaa tarkasteltaessa voi olla vaikkapa ilmaston tai ympäristön turvallisuutta, tai se voi olla perinteistä valtioiden (sotilaallista) turvallisuutta.⁶ Mikrotason turvallisuus sen sijaan voi olla vaikkapa yksittäisen ihmisen subjektiivista sisäistä turvallisuutta sekä tämän ulkoista objektiivista turvallisuutta, jotka nivoutuvat toisiinsa vaikutussuhteessa. Ulkoiset uhat, kuten huonot sosiaalisen kanssakäymisen kokemukset tai fyysiset uhat, voivat vaikuttaa yksilön henkiseen hyvinvointiin ja vastaavasti heikentynyt sisäinen turvallisuuden tunne voi vaikuttaa kehoon psykosomaattisesti.⁷

⁴ Vornanen 2000, 15.

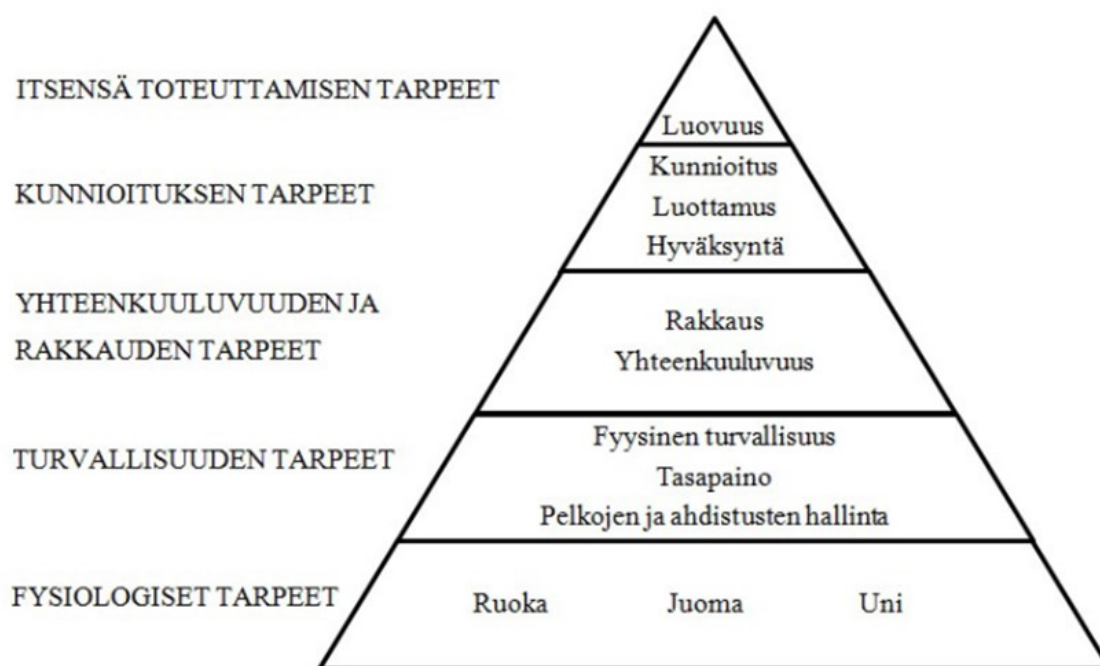
⁵ Kaufmann 1970, 340.

⁶ Laitinen 1999.

⁷ Beck 1986.

Turvallisuus onkin yksi ihmisen perustarpeista ja tarvehierarkiassa tärkeämpiä ovat vain perustavanlaatuiset fysiologiset tarpeet. Tästä ihmisen perustarpeiden keskinäisestä hierarkkisesta suhteesta on Abraham Maslow laatinut mallin, jonka viisiportaisessa pyramidissa tarpeiden täytyy täytyä järjestyksessä alhaalta ylös, jotta ylemmät tarpeet voidaan täyttää (Kuvio 1).

Alimpana tässä mallissa ovat fysiologiset tarpeet eli ruoka, vesi ja lepo, joiden tulee täytyä, jotta ihminen pystyy ylipäänsä elämään. Heti niiden yläpuolella on ihmisen turvallisuudentunne ja jotenkuten ennakoitava elämä. Seuraavassa luokassa ylöspäin ovat sellaiset syvällisemmät tarpeet kuten ryhmään kuulumisen tunne ja ryhmän hyväksymäksi tuleminen, sekä rakkauden kaipuu.⁸ Ylimmän luovuuden tason Maslowin tarvehierarkiassa voi saavuttaa vain, kun alemmat fyysiset, psykologiset ja sosiaaliset tarpeet on täytetty kohtuullisella tavalla.

Kuvio 1. Turvallisuus osana Maslowin tarvehierarkiaa (1987)

Yksinkertaistettu esimerkki tästä koulun kontekstissa on se, miten oppilas tietää saavansa lämpimän ruoan koulussa, jolloin tämän fysiologiset tarpeet tulevat täytetyksi. He myös kokevat olonsa turvalliseksi opettajansa ja muiden oppilaiden kanssa, saaden samalla

⁸ Maslow 1987, 15–23.

hyväksytyksi tulemisen kokemuksen. Näin oppilas on saavuttanut sellaisen tilan, että hän voi toteuttaa luovuuttaan omatoimisesti ilman huolia.⁹

Tosin on syytä huomauttaa, että Maslowin hierarkiaa kritisoidaan sen liiasta yksinkertaistamisesta tarpeiden tyydyttämisen osalta, eikä tarpeiden tyydyttäminen välttämättä aina tapahdu hierarkkisesti alhaalta ylös. Tarpeet voivat tulla täytetyksi missä tahansa järjestyksessä. Myös Maslow itse tiedosti tämän seikan.¹⁰ Toinen seikka, joka on syytä huomioida Maslowin teoriassa, on muistaa se, että hän tutki vain yliopisto-opiskelijoiden terveintä yhden prosentin joukkoa, jättäen esimerkiksi mielenterveysongelmaiset kokonaan pois tutkittavien joukosta.¹¹

2.2 Koulumaailman neljä turvallisuuden ulottuvuutta

Turvallisuutta voidaan tarkastella niin monelta taholta ja moniselitteisesti, että turvallisuus on tärkeätä määritellä aina sen mukaan mitä kohdetta tutkitaan. Tässä tutkimuksessa turvallisuus jaetaan neljään toisiinsa yhteydessä olevaan ulottuvuuteen (Kuvio 2). Myös Opetushallitus jakaa turvallisuuden neljään turvallisuuden osa-alueeseen.¹² Nämä neljä turvallisuuden ulottuvuutta ovat fyysinen, sosiaalinen, psyykinen ja pedagoginen turvallisuus. Nämä ulottuvuudet ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa ja onkin syytä muistaa, että ne harvoin ilmenevät toisistaan riippumatta.¹³

Opetus- ja kulttuuriministeriö on laatinut turvallisuuden ulottuvuuksista julkaisun, jossa määritellään millainen, on turvallinen koulu- ja oppimisympäristö. Sen mukaan koulun tulee olla paikka missä erilaiset ihmiset hyväksytään omana itsenään, toiminta on vastuullista ja ihmisten välisiä hyviä suhteita vaalitaan ja kehitetään. Turvallisuuskysymyksissä ministeriö suosittaa ennakoitua ja mahdollisiin ongelmiin aikaisin puuttumista, esim. kiusaamiseen pitäisi puuttua aikaisin. Koulun tulisi ottaa huomioon tilojen ja rakenteiden suunnittelussa myös sellaiset oppilaat, joilla on liikuntarajoitteita tai muita vastaavia rajoitteita.¹⁴

⁹ Linnilä 2006, 21.

¹⁰ Routamaa 2004, 40–42.

¹¹ Mittelman 1991, 114–135.

¹² Opetushallitus 2022

¹³ Manninen & Burman & Koivunen 2007, 35–37.

¹⁴ Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022

Kuvio 2. Turvallisuuden neljä ulottuvuutta

2.3 Fyysinen turvallisuus

Fyysisen turvallisuuden käsite on kouluun liittyvän tutkimuksen kontekstissa vain rakennusten, rakenteiden ja ympäristön turvallisuutta. Sillä ei siten viitata jonkun esim. oppilaan tai opettajan fyysiseen koskemattomuuteen. Rakennettujen ympäristöjen suunnittelulla voidaan ennakoivasti vähentää fyysiseen koskemattomuuteen heikentävästi vaikuttavia seikkoja, esimerkiksi laatimalla hyvä turvasuunnitelma tai suunnittelemalla koulurakennus siten, että fyysisistä kiusaamista ei pääse tapahtumaan piilossa.¹⁵

Kaikki rakennetut ympäristöt vaikuttavat käyttäjiinsä, eikä koulu ole tästä poikkeus. Oppiminen tapahtuukin parhaiten, kun koulun tilat on suunniteltu asianmukaisiksi. Tällaisia fyysisiä oppimisympäristöjä ovat oppilaitoksen rakennusten lisäksi sen kaikki muut opetustilat, liikuteltavat ja kiinteät kalusteet sekä oppimateriaalit. Myös ympäröivä luonto ja koulun ulkotilat kuten pihat tulee huomioida, kun pohditaan fyysisesti turvallista koulua.

¹⁵ Hasu 2018, 24.

Oppilaitosten rakennusten ja rakenteiden ja niihin liittyvien muiden ympäristöjen toimivuudella, hyvällä kunnolla ja asianmukaisuudella on positiivinen vaikutus kaikkien kyseisen koulun käyttäjien fyysiseen turvallisuuteen ja myös terveyteen. Oppilaitoksen toimivat rakenteelliset ratkaisut hyvän ergonomian ja valaistuksen kanssa vähentävätkin erilaisten onnettomuuksien todennäköisyyttä¹⁶ ja tämä lisää kaikkien oppilaitoksessa toimivien ihmisten turvallisuuden tunnetta.¹⁷

Nykyään koulujen fyysiseen turvallisuuteen katsotaan kuuluvan myös laadukkaasti toteutetut ja asianmukaiset tietojärjestelmät, sillä yksityisyydensuojaan liittyvät kysymykset ovat nousseet yhä ajankohtaisemmiksi. Uhat yksityisyyteen luovatkin turvattomuuden tunnetta ja hyvin toteutetut tietojärjestelmät estävät tämän tunteen syntyä.¹⁸

Ensisijaisesti koulutuksen järjestäjä vastaa koulun tilojen ja tietojärjestelmien turvallisuudesta. Oppilaitoksen turvallisuuden lisäämiseksi sen johdon tulee myös laatia asianmukaiset ohjeet ja toimintatavat, joita kaikkien oppilaitoksen käyttäjien täytyy noudattaa.

2.4 Psyykinen turvallisuus

Hyvän itsetunnon omaavaksi aikuiseksi voi kasvaa vain, jos lapsuudessa saa kasvaa sellaisessa psyykkisesti turvallisessa ympäristössä, jossa tulee hyväksytyksi sellaisena kuin on ilman pelkoa syrjinnästä tai yhteisön ulkopuolelle jättämisestä.¹⁹ Tämä ajatus turvallisesta kasvuympäristöstä liittyy myös kouluun ja siihen, miten koulu varmistaa psyykkisesti turvallisen kouluympäristön säilymisen ja hallitsee ne tilanteet, joissa tämä turvallisuuden tunne häiriintyy.²⁰ Psyykkisesti turvallisella oppimisympäristöllä voidaankin ehkäistä lasten ja nuorten ongelmien syntymistä ja eskaloitumista.

¹⁶ Nuikkinen 2009, 130.

¹⁷ Nuikkinen 2009, 278.

¹⁸ Mäenpää 2017.

¹⁹ Keltikangas-Järvinen 1994, 123.

²⁰ Kiusaamisen vastainen työ kouluissa ja oppilaitoksissa 2020.

Yksilön käsitys siitä, mitä on olla osa yhteisöä ja ryhmää sekä mitä työ on kehittyvät lapsilla juuri kouluvuosina. Siksi kuuluminen kouluyhteisöön täysin hyväksyttynä ja täysimääräisenä jäsenenä vaikuttaa merkittävästi lapsen ja nuoren tulevaan elämään.²¹ Tästä syystä kiusaaminen ja ryhmästä ulossulkeminen ovat niin vakavia ilmiöitä. Ne luovat psyykkistä turvattomuutta, joka vaikuttaa kielteisellä tavalla oppilaan koulumenestykseen ja tämän motivaatioon opiskella. Negatiivisia vaikutuksia tällä on myös oppilaan minäkuvaan ja itsetuntoon.²²

Ongelmat koulunkäynnissä ja opiskelussa sekä motivaatiossa ovat selviä selittäviä tekijöitä, kun tarkastellaan heitä, jotka ovat jääneet vain peruskoulutuksen varaan tai keskeyttäneet toisen asteen opinnot. Tällaiset nuoret ovat myös usein niitä, jotka ovat kohonneessa syrjäytymisvaarassa ja todennäköisemmin myös sosiaalihuollon asiakkaita jossain vaiheessa elämäänsä.²³ Psyykkisen turvallisuuden heikkeneminen ei ole siis ongelma vain yksilötasolla tai eettisesti vaan sillä on myös suoria vaikutuksia kansantalouteen.

Psyykkinen turvallisuus onkin yksilölle subjektiivinen tunne, johon vaikuttavat ulkopuoliset konkreettiset turvattomuuden tekijät. Yksilölle turvattomuuden kokemus on puhtaan subjektiivinen tunnekokemus ja tämä turvattomuus voi ilmetä sekä pelkona että ahdistuksena, jotka voivat johtaa jopa psykosomaattiseen oireiluun. Ymmärrettävästi myös koulunkäynti tällaisessa tilanteessa vaikeutuu ja jos turvattomuuden tila syntyy vaikkapa kiusaamisen seurauksena, on oppilaan vaikea toimia täysipainoisesti oppilaana. Kiusaamisen estämisessä opettajan toimilla ja aktiivisuudella on tärkeä rooli. Se miten opettaja suhtautuu kiusaamiseen, näkyy myös oppilaiden samankaltaisena asennoitumisena siihen.²⁴

2.5 Sosiaalinen turvallisuus

Ihmisten toiminta yhteiskunnassa ja elämässä yleensä on jatkuvaa erilaisten persoonallisuuksien kanssakäymistä. Tämä kanssakäyminen muodostaa monimutkaisen sosiaalisten suhteiden verkoston ja koulu on mitä suurimmissa määrin tällaisen

²¹ Välijärvi 2002

²² Hilli, Ståhl, Merikukka & Ristikari 2017.

²³ Hilli ym. 2017

²⁴ Saarento 2015.

kanssakäymisen tapahtumapaikka. Koulussa tämä jatkuvassa muutoksessa tapahtuva vuorovaikutus tapahtuu kahden selvän ryhmän, eli oppilaiden ja henkilökunnan välillä sekä näiden ryhmien sisällä niihin kuuluvien jäsenten välillä.²⁵ Jos tämä ryhmien välillä tapahtuva tai näiden ryhmien sisäinen kanssakäyminen muuttuu ongelmalliseksi, on tällä negatiivisia vaikutuksia sekä opettajiin että oppilaisiin. Tällöin asianomaisille syntyy kokemus irrallisuudesta ja ryhmään kuulumattomuudesta, ja yksilö kokee itsensä ulkopuolelle jääneeksi. Lopputulemana on tunne sosiaalisen turvallisuuden vaurioitumisesta.

Oppilaalle sosiaalista turvallisuutta määrittävät tämän suhteet hänen vertaisryhmäänsä sekä opettajaan. Tunne siitä, että on osa omaa luokkaa sekä yhteenkuuluvuuden tunne koulun muiden oppilaiden kanssa mahdollistaa oppilaalle sosiaalisesti turvallisen kanssakäymisen. Tällöin hänen ei tarvitse murehtia tai pelätä, että häntä kohdeltaisiin huonosti muiden toimesta hänen omien toimiansa vuoksi.²⁶ Tullessaan hyväksytyksi itsenään oppilas todennäköisemmin hyväksyy muut sellaisina kuin he ovat, ja näin syntyy positiivisuuden kierre, jossa hyvät sosiaaliset suhteet lisäävät hyviä sosiaalisia suhteita.²⁷

Koulussa sosiaalinen turvallisuus – opettajille sekä oppilaille – on sitä, että voi työskennellä ja opiskella toimivassa ja ennen kaikkea mielekkäässä kanssakäymisessä kaikkien koulun käyttäjien kanssa. Tämä kanssakäyminen ja kuuluminen ryhmään sekä koulun laajempaan yhteisöön tasavertaisena jäsenenä vahvistavat sosiaalisen turvallisuuden tunnetta ja pohjimmiltaan mahdollistavat oman itsenään toimimisen ja olemisen kaikille koulussa.

2.6 Pedagoginen turvallisuus

Kouluun liittyvien eri turvallisuuskäsitteiden määrittely on aina jossain määrin hankalaa ja pedagoginen turvallisuus on ehkä näistä neljästä vaikein määrittellä selvästi. Kaikki turvallisuuden ulottuvuudet koulumaailmassa liittyvät toisiinsa ja niillä harvoin – jos milloinkaan – on selvää rajaa.

²⁵ Terveellinen, turvallinen ja hyvinvoiva oppilaitos 2015.

²⁶ Punamäki, Tirri, Nokelainen & Marttunen 2011.

²⁷ Johnson & Johnson 2009, 122–129.

Aiemmissa luvuissa on käsitelty oppimisympäristöjen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista turvallisuutta. Pedagogisen turvallisuuden voidaan katsoa sijoittuvan näiden muiden turvallisuuden ulottuvuuksien päälle tai ympärille. Se on tilanne, jossa koulun hallintojärjestelmät toimivat, työnjohto, esihenkilöt ja opettajat huolehtivat tunnollisesti omista tehtävistään. Opettajien on myös ennen kaikkea oltava päteviä opettamaan oppilaita.²⁸

Koulussa pedagogiseen turvallisuuteen kuuluu myös ennakoitavuus eli turvallisuusasioiden – ja muidenkin asioiden – tulee toteutua siten, että niihin on jo varauduttu ennakolta.²⁹ Hyvää pedagogista turvallisuutta on se, että oppilaat eivät joudu kärsimään kiireestä ja muutoksista esimerkiksi jatkuvasti vaihtuvien sijaisten vuoksi. Vastaavasti opettajille pedagogista turvallisuutta edustaa se, että heihin ja heidän opetukseensa kohdistetut vaatimukset ja resurssit ovat tasapainossa. Esimerkiksi jatkuva muutostila, alimitoitettut resurssit ja kohtuuttomat vaatimukset heikentävät opettajien kokemusta pedagogisesta turvallisuudesta. Tämä taas voi johtaa opettajan uupumiseen ja heidän psyykkisen turvallisuuden tunteensa heikkenemiseen. Tämä puolestaan voi johtaa siihen, että heidän käyttäytymisensä kollegoita ja oppilaita kohtaan muuttuu huonoksi, joka heikentää koulun sosiaalista turvallisuutta ja koulun muiden toimijoiden psyykkistä turvallisuutta.³⁰

Pedagogisen turvallisuuden heikkeneminen – tai minkä tahansa turvallisuuden ulottuvuuden heikkeneminen voi johtaa viheliäiseen noidankehään. Ei siis voida ajatella, että jos yhdessä turvallisuuden osassa on puutteita, niin muiden hyvä tona voi kompensoida sitä. Turvallisuus on täten aina kokonaisuus – kuin nelijalkainen pöytä – jossa yhden jalan puuttuminen lopulta aina johtaa koko pöydän kaatumiseen.

²⁸ Piispanen 2008, 176.

²⁹ Ojala 2012.

³⁰ Soini et.al 2008; Niemi et.al. 2018.

3 Katsaus aikaisempiin koulun turvallisuuteen liittyviin tutkimuksiin

Kouluturvallisuus on aiheena melko runsaasti huomiota saanut ala ja tutkimuskentältä löytyy paljon sekä kotimaista että ulkomaista tutkimusta siihen liittyen. Tässä luvussa esitellään lyhyesti noita aikaisempia tutkimuksia. On kuitenkin huomattava, että pro gradu -tutkielmia laajempia Opettaja-lehteen liittyviä tutkimuksia ei juurikaan löydy ja tässä tutkimuksessa niitä ei ole mukaan sisällytetty.

3.1 Kotimainen kouluturvallisuustutkimus

Suomessa kouluturvallisuutta on tutkittu useammasta eri näkökulmasta. Osassa tutkimuksia on keskitytty koulun rakenteiden turvallisuuteen eli fyysiseen turvallisuuteen toisissa taas on pohdittu oppilaiden välisten suhteiden ja kanssakäymisen vaikutuksia heidän sosiaaliseen ja psyykkiseen turvallisuuden tunteeseensa.

Koulurakennusten ja niihin liittyvien rakennettujen ympäristöjen turvallisuutta ovat Suomessa tutkineen useat tahot. Lindfors esimerkiksi on tutkinut koulujen käsityöluokkien turvallisuutta ja havainnut niissä usein puutteita.³¹ Salmisen ym.³² löydökset linkittyvät hyvin Lindforsin huomioihin ja hänen mukaansa n. 40 prosenttia oppilaille tapahtuvista onnettomuuksista olisivat voineet jäädä tapahtumatta, jos turvallisuuskysymykset koulussa olisi huomioitu paremmin.³³

Fyysisen oppimisympäristön vaikutusta on tutkinut myös Nuikkinen väitöskirjassaan, jossa hän esitti, että koulun fyysisillä rakenteilla on vaikutusta oppilaiden väliseen kanssakäymiseen ja niiden tulisi tukea oppilaiden välistä positiivista vuorovaikutusta sekä lisätä heidän turvallisuuden tunnettaan.³⁴ Positiivisen vuorovaikutuksen lisääminen oppilaiden välillä oli esillä myös Ollikaisen ym.³⁵ artikkelissa, jossa todettiin, että oppilaan turvallisuudentunteen synnyssä tärkeässä osassa oli kokemus ryhmään kuulumisesta ja

³¹ Lindfors 2012.

³² Salminen ym. 2013.

³³ Lindfors 2012.

³⁴ Nuikkinen 2009, 129.

³⁵ Ollikainen ym. 2012.

hyväksytyksi tuleminen muun ryhmän taholta. Opettajakunnan turvallisuuteen keskittyi Ojalan tutkimus, jossa käsiteltiin pedagogisen turvallisuuden tärkeyttä koulussa. Ojalan mukaan pedagogisesti turvallinen työpaikka on opettajan oikeus ja tämän turvallisuuden tulisi olla työnjohdon taholta valmiiksi visioitua ja ennakoivaa, ei aina jälkikäteen ongelmiin reagoivaa.³⁶

Ennakoivaa turvallisuuspohdintaa ja turvallisuuskysymysten huomioimista tarjoaa melko tuore EduSafe-tutkimus ja kehittämishanke. Tässä Työterveyslaitoksen hankkeessa tutkittiin oppilaitosten turvallisuusjohtamista, -käytäntöjä, -kulttuuria, ja -osaamista. Tutkimuksen pohjalta laadittiin turvallisuushallinnan malli, jolla oppilaitokset voivat parantaa omaa turvallisuusosaamistaan.³⁷

3.2 Ulkomainen kouluturvallisuustutkimus

Kouluturvallisuus on yleismaailmallinen ilmiö ja myös ulkomailla on paljon tutkittu koulumaailmaan liittyviä turvallisuuden teemoja. Hyödynnettäessä ulkomaista tutkimusta suomalaiseen koulumaailmaan liittyvässä tutkimuksessa on kuitenkin muistettava, että eri maiden koulujärjestelmät eroavat usein paljon. Toisen maan kontekstissa tehdyt havainnot jostakin turvallisuuteen liittyvästä ilmiöstä eivät siten välttämättä suoraa vertausta tai päde Suomen koulujärjestelmään.

Oppilaiden turvallisuudentunteen rakentumista koulun fyysisen ja psyykkisen turvallisuuden kautta selvitettiin yhdysvaltalaisessa artikkelissa, jossa koulun fyysisesti turvallisten tilojen nähtiin parantavan oppilaiden kokemusta turvallisuudesta. Tämän lisäksi artikkelissa esitettiin, että hyväksyvällä ja avoimella ilmapiirillä, jossa ei kiusata, on positiivinen vaikutus oppilaiden turvallisuudentunteeseen.³⁸

Myös toisessa yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa tutkittiin koulussa vallitsevan yhteenkuuluvuuden tunteen vaikutusta oppilaiden kokemukseen omasta turvallisuudestaan. Tässäkin tutkimuksessa havaittiin selvä yhteys korkeamman psyykkisen ja sosiaalisen

³⁶ Ojala 2012.

³⁷ Työterveyslaitos 2018.

³⁸ Williams et.al. 2018.

turvallisuuden tasoon oppilailla kouluissa, joissa oppilaat kokivat olevansa osa yhteisöä. Myös opettajilta saatu tuki ja apu vahvistivat oppilaiden psyykkisen ja sosiaalisen turvallisuuden tunnetta.³⁹

Erbacherin ja Rothin koulun kokonaisturvallisuutta käsittelevässä teoksessa tuodaan esille paljon samoja teemoja kuin kotimaisessa EduSafe-hankkeen raportissa ja lukijalle esitellään erilaisia keinoja parantaa koulun turvallisuutta. Kirjoittajat näkevät EduSafe-hankkeen toteuttajien tavalla, että turvallisuuden tulee olla koulumaailmassa ylhäältä alas ylettyvää sekä ehkäisevää ja ennakoivaa.⁴⁰

³⁹ Lenzi et.al. 2017.

⁴⁰ Erbacherin & Rothin 2021.

4 Tutkimuskysymys, aineisto ja analyysi

Tässä luvussa esitellään tutkimuskysymys ja tutkimuksen aineisto sekä taustoitetaan aineistonrajauksen teemoja. Tämän lisäksi määritellään mitä tarkoitetaan käsitteillä 'teksti' ja 'kieli'. Lopuksi esitellään aineiston analysointitapa eli tekstianalyysi yleisellä tasolla.

4.1 Tutkimuskysymys

Millä sävyllä ja tyylillä turvallisuutta koulun kontekstissa käsiteltiin opetusalan omassa ammattilehdessä Opettajassa vuosina 2006–2010 ja 2016–2021?

4.2 Aineiston kuvaus ja rajaus

Tekstianalyysiä hyödynnettäessä voi lähdeaineisto olla uutta, varta vasten kerättyä tai se voi olla valmista aineistoa. Se mitä aineistoksi valitaan, määrittyy tutkimuksen tavoitteiden ja tutkimustehtävän perusteella.⁴¹ Aineisto pitää kuitenkin valita siten, että tutkittavasta ilmiöstä saadaan sen pohjalta tarpeeksi tietoa. Sen lisäksi on suoritettava aineiston tarkoituksenmukainen rajaus tutkimuskysymykseen liittyvistä ennalta asetetuista näkökulmista, jotta voidaan ymmärtää aineiston konteksti.⁴²

Tässä tutkimuksessa aineistona toimivat Opettaja-lehden vuosikerrat ajanjaksoilta 2005–2010 sekä 2016–2021. Aineisto oli sekä painettua että sähköistä. Aineisto selattiin aluksi läpi yleistasolla, jolloin koottiin 'raaka-aineisto'. Tämän jälkeen tätä kerättyä aineistoa seulottiin tarkemmin lähiluvun keinoin poistaen tutkimuksen aiheeseen liittymättömät tai muuten sopimattomaksi katsotut tekstit.

Lähteiksi valittiin sellaisia tekstejä, joiden katsottiin liittyvän tutkimuskysymykseen ja tutkimuksen ennakkoon asetettuihin näkökulmiin. Valituissa teksteissä ei välttämättä esiintynyt suoraa turvallisuuden eri muotoihin liittyviä käsitteitä, eli esimerkiksi sisäilmaongelmia ei kuvailtu uhaksi fyysiselle turvallisuudelle. Aiheensa takia tällaiset tekstit

⁴¹ Wodak & Busch 2004.

⁴² Titscher, et.al. 2000.

kuitenkin liittyivät tutkimuksen turvallisuusteeman ja siksi ne sisällytettiin aineistoon. Jos jonkin tekstin päähuomio oli jossakin muussa kuin turvallisuudessa ja kyseisessä tekstissä turvallisuutta käsiteltiin vain ohimennen ei tuota tekstiä sisällytetty aineistoon. Tässä tutkimuksessa aineistonrajaus oli melko tiukka sillä muutoin käsiteltävä aineisto olisi paisunut liian suureksi. Kuvia tai intertekstuaalisia viittauksia ei sisällytetty aineistoon. Aineiston määrä jakautui tasaisesti molemmille tarkastelujaksoilla, tosin absoluuttisesti aineistoa kertyi vähemmän vuosilta 2016–2021. Tätä selittänee Opettaja-lehden ilmestymistiheyden harveneminen joka toinen viikko ilmestyväksi vuonna 2014. Kun tämä otetaan huomioon, jakaantui aineisto suhteellisen tasaisesti molemmille tarkastelujaksoille.

4.3 Aineiston analyysi

Tämä tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena hyödyntäen tekstianalyysiä aineiston analysoinnissa. Tutkimuksessa keskityttiin tarkastelemaan kouluun liittyvien turvallisuusaiheisten tekstien esiintymistä aineistossa sekä sitä, miten niistä kirjoitettiin. Aineistoa tarkasteltiin käytetyn sävyn ja tyylin kautta. Tämän lisäksi pohdittiin, miksi asioista kirjoitettiin tietyssä tekstissä tietyllä tavalla siinä ajallisessa ja tapahtumien rajaamassa kontekstissa, jossa kyseiset tekstit ilmestyivät.

Turvallisuusaiheita ei analysoitu diskurssianalyysin keinoin, sillä tarkoituksena ei ollut tarkastella sitä, miten Opettaja-lehden teksteissä kielellä rakennetaan koulujen turvallisuuteen liittyvää sosiaalista todellisuutta. Myöskään sisällönanalyysiä ei pidetty sopivana tässä tutkimuksessa käytettäväksi, sillä tarkoituksena ei ollut teemoittaa tutkittuja tekstejä esim. niiden aiheiden tai asioiden mukaan, vaan tarkastella noiden tekstien kielellistä muotoa sävyn ja tyylin kautta.

4.3.1 Teksti

Nimensä mukaisesti tekstianalyysi keskittyy tutkimaan tekstejä, mutta käsitteen 'teksti' tarkkaan määrittelyyn liittyvät samat ongelmat kuin turvallisuuden selvärajaiseen määrittelyyn. Arkielämän käsitteenä teksti on jokseenkin selvä ja todennäköisesti suurimmalle osalle meistä tulee mieleen painettuna tai sähköisenä esiintyvä kirjoitus. Esimerkiksi

Kielitoimiston sanakirjan kaksi osuvinta määritelmää tekstile ovat juuri tällaiset, eli teksti on yhtä kuin ”kirjoitetut tai painetut sanat (ja niihin liittyvät välimerkit yms.) kokonaisuutena, kirjoitus” tai vaihtoehtoisesti ”tavallisesti useasta virkkeestä koostuva puhutun tai kirjoitetun kielen jakso (esim. keskustelu, näytelmä, tavaraseloste tms.), joka muodostaa merkityksen kannalta kokonaisuuden”.⁴³

Teksti voi siis olla sekä puhuttua että kirjoitettua sisältöä, kun se on täydessä tai alkuperäisessä muodossaan. ”Epätäysinä” tekstimuotoina voidaan pitää parafraseja eli omin sanoin tehtyjä lainauksia ja yhteenvetoja. Tekstin pituudella ei ole tekstin käsitteen määrittelyssä merkitystä, kunhan käsiteltävä teksti on omassa kontekstissaan ymmärrettävää. Lyhyimmillään teksti voi siis olla oven aukeamissuunnasta kertova yksisanainen kilpi tai se voi olla kokonainen, kaunokirjallinen romaani. Siis, jos yksisanaisen tai monivirkkeisen sanajakson sanat liittyvät toisiinsa ymmärrettävässä kontekstissa on kyseessä teksti.⁴⁴

Teksti on ennen kaikkea sisältöä, ei esitysmuoto. Esimerkiksi jos tutkittaisiin romaanin tekstiä, tutkittaisiin kyseisen teoksen sanoja ja sisältöä riippumatta sen esitysmuodosta. Tämä esitysmuoto voi olla mitä tahansa; perinteinen painettu kirja, sähköinen kirja, äänikirja tai mikä tahansa muu esitysmuoto. Teksti olisi silti se, mitä romaanin kirjoittaja on kirjoittanut.⁴⁵ Teksti ei kuitenkaan käsitteenä ole karannut kehityksen ja muuttuvan maailman vaikutukselta ja se, mitä tekstiksi voidaan nykyään lukea, on laajentunut. Nykyinen teknologinen kehitys viestinnän ja sosiaalisen median alalla on laajentanut tekstin käsitettä ja tuonut kuvallisuuden ja symbolit sen piiriin esim. emoji- muodossa. Tutkittaessa vaikkapa nuorisokulttuuria ja nuorten keskinäistä viestintää, joutuu tutkija pakostakin hyödyntämään tekstiaineistoa, jossa yhdistyvät perinteinen kieli ja kuvalliset symbolit.⁴⁶

Tekstin esitysmuotojen määrä on lisääntynyt ja tekstiä tutkittaessa on lähdeaineisto yhä useammin ei-fyysisessä muodossa. Digitaalisessa muodossa esiintyvä teksti onkin se tekstin muoto, jonka kanssa tutkija tai tavallinen kansalainen joutuu tekemisiin. Tekstistä on myös tulossa omalla tavallaan ”elävää”. Uudet medianmuodot esimerkiksi somepäivitykset tai nettiuutiset tekevät tekstistä jatkuvasti muokattavaa ja multimodaalista. Internetistä löytyvä

⁴³ Kielitoimiston sanakirja, ”Teksti”.

⁴⁴ Ching, Marvin K. L., et al. 2015.

⁴⁵ Ching, Marvin K. L., et al. 2015.

⁴⁶ Barton, David & Carmen Lee 2013.

tekstiaineisto on juuri tällaista ja sitä määrittää intertekstuaalisuus, eli tekstien tuottajat saavat jatkuvasti vaikutteita muista internetin teksteistä.⁴⁷

Intertekstuaalisuutta on esimerkiksi se, miten lehden nettiuutisartikkeliin sisällytetään upotus joltakin sosiaalisen median alustalta tai artikkeliin sisällytetään viitteet sen tekemisessä käytettyihin lähteisiin. Tämä jatkuva eri tekstien vuoropuhelu ja kanssakäyminen on kuitenkin tekstin tutkimisen kannalta hankalaa, sillä syntyy pulma siitä mitä voidaan pitää tutkittavana tekstiin kuuluvana.

Sosiaalisen median upotus osana uutisartikkelia on monesti tärkeä tai jopa pakollinen osa artikkelin ymmärtämisessä ja siten osa artikkelin tekstiä. Kyseinen upotus on kuitenkin myös teksti itsessään ja siten erillinen osa, joka ei kuulu osaksi artikkelia. Tutkijan täytyy silloin käyttää omaa harkintaansa ja miettiä tarkkaan, miten liittyy tällainen upotus osaksi tutkimustaan.⁴⁸ Ongelmia tutkijalle voi aiheuttaa myös se, että internetistä saatava aineisto ei ole välttämättä pysyvää vaan sitä voidaan muokata ja poistaa julkaisun jälkeen, mitä fyysiselle aineistolle ei voida tehdä.

4.3.2 Kieli

Oli tekstin muoto mikä tahansa, on se aina pohjimmiltaan kieltä. Kieli taas itsessään on monitahoinen ilmiö. Se ei ole vain keino kuvata ihmisolemusta tai fyysistä maailmaa vaan se on itsessään sosiaalinen ilmiö. Kieli ja sosiaalinen kanssakäyminen ovatkin yhtä ja kieli rakentaa sosiaalisia tilanteita ja luo sille toimintakehyksiä.⁴⁹ H-G Gadamerin mukaan kieltä tarvitaan, kun ihminen haluaa sanallistaa tunteitaan ja ajatuksiaan muille sekä itselleen ymmärrettävällä tavalla. Kieli on tärkein työkalu, kun halutaan ihmisten välillä viestiä asioista, jotka eivät ole olemassa fyysisesti. Eli kun halutaan määritellä abstrakteja käsitteitä, tarvitaan kieltä mahdollistamaan tämä määrittely.⁵⁰ Ilman kieltä esim. yhteiskuntien olemassaolo olisi mahdotonta, sillä niiden toimiminen vaatii ihmisten välistä yhteistä ymmärrystä abstrakteista käsitteistä kuten 'valtio' tai 'raha'.

⁴⁷ Barton, David & Carmen Lee 2013.

⁴⁸ Barton, David & Carmen Lee 2013.

⁴⁹ Fairclough 1989, 23.

⁵⁰ Gadamer 2004.

Kieli sen eri muodoissa on aina siis vähintään yhdelle ihmiselle – eli itselle – kohdistettu tapa viestiä, tai se voi olla suunnattu suunnattomalle määrälle toisia ihmisiä. Tämä kielenkäyttäminen, jolloin tuotetaan tekstiä, on kuitenkin aina kontekstista riippuvaista, eli sitä määrittää se aika, paikka ja ympäristö, jossa kyseistä tekstiä tuotetaan.⁵¹ Kieltä käytettäessä ja uutta tekstiä luotaessa olemassa oleva konteksti ja sen asettamat puitteet siis määrittävät kieltä, samalla kuitenkin rakentaen ja uudelleen määritellen kyseistä tilannetta.⁵² Näin uusi teksti kertoo tekstiä tuottavan henkilön asennoitumisesta käsiteltävään ilmiöön ja samalla hän luo taas uudenlaisen määritelmän tai kuvan kyseisestä ilmiöstä.

Erään määritelmän mukaan kieli on järjestelmä, jolla luodaan ja tehdään merkityksiä.⁵³ Kielen eri osat kuten lauserakenne, sanasto ja sanamuodot yhdessä luovat monitahoisen kielen rakenteen eli tekstin, jolle merkityksen antaa sen rakenne. Tämä rakenne antaa tekstille sen sisäisen yhtenäisyyden ja järkevyyden.⁵⁴ Tekstin tavoitteena on välittää tietoa ja merkityksiä, sekä vaikuttaa ympäröivään todellisuuteen ja ennen kaikkea muihin ihmisiin. Teksti koostetaan siis sen käyttötarkoituksen mukaan ja tekstin takana olevaa kieltä voidaan mukauttaa sen kaikkien osien tasoilla.

Riippumatta tekstin muodosta se pyrkii kielen keinoin tuottamaan omalähtöisiä kuvauksia ja käsitteellistyksiä maailmasta, eri ilmiöstä ja ihmisistä, siis todellisuudesta. Tekstillä voidaan jo olemassa oleva asia määritellä uudelleen tai sen olemassa olevaa määritelmää voidaan vahvistaa. Sillä voidaan myös luoda uutta tietoa tai nostaa esille jo olemassa olevaa tietoa. Kieli ja siten myös teksti ovat aina kanssakäymistä, joilla luodaan arvomerkityksiä ja liitetään asioita ja merkityksiä toisiinsa yhä uusin tavoin, näin luoden yhä uudenlaisia merkityksiä.

Tämä merkitysten kehittyminen on prosessinkaltainen ja ne liittyvät toisiinsa samaan aikaan, mutta myös perätysten. Tekstit, jotka kuvaavat olemassa olevaa todellisuutta eivät kuitenkaan koskaan ole jollakin tavalla erillään todellisuudesta. Ne ovat tuota todellisuutta ja kun tällaiset tekstit pyrkivät vaikuttamaan ihmisten havaintoihin ja käsityksiin tähän todellisuuteen liittyen vaikutetaan niillä samalla siihen samaan todellisuuteen, joiden osia ne ovat.⁵⁵

⁵¹ Kalliokoski 1996, 8.

⁵² Valtonen 1998, 96.

⁵³ Halliday 1994.

⁵⁴ Saukkonen 2001, 184.

⁵⁵ Heikkinen 2002, 18–19.

4.3.3 Tekstianalyysi

Tekstianalyysi on pohjimmiltaan lingvistiikan⁵⁶ sekä semiotiikan⁵⁷ työkalu, jota hyödynnetään tekstien ja merkkien sekä merkkisarjojen tutkimisessa ja tulkitsemisessa. Perinteisesti tekstianalyysiä on hyödynnetty painettujen tekstien tutkimisessa, mutta kuten tekstin määritelmää käsittelevässä alaluvussa tuotiin ilmi, on tekstin määritelmä laajentunut. Siten myös tekstianalyysin hyödyntämismahdollisuudet ovat laajentuneet, ja sitä voidaan hyödyntää myös kuvallisen aineiston sekä erilaisten sähköisten tekstien tutkimisessa.⁵⁸ Vaikka tekstianalyysi pohjaa vahvasti kielitieteisiin, ei sen käyttö rajaudu vain kyseisen tieteenalan tutkimustyöhön, vaan sitä voidaan hyödyntää myös muilla aloilla.

Tekstianalyysin taustaparadigmoja on useita, mutta tässä tutkimuksessa pitäydytään hermeneuttisessa näkökulmassa. Tekstintulkinnassa hermeneuttinen näkökulma esittää, että aina kun olemassa olevaan tekstiin liitetään uusia merkkejä muuttuvat samalla myös muokatun tekstin merkitykset. Eli jos vaikkapa nauhoitettu haastattelu litteroidaan, voidaan kaikki sanotut asiat kirjata ylös, mutta esim. haastateltavan äänenpainoja on todella vaikea saada tallennetuksi kirjallisesti.⁵⁹ Näin alkuperäisen tekstin (nauhoitteen) merkitys on muuttunut ainakin jonkin verran. Tekstin esitystapa ja sen sisältö ovat siten melko vahvasti yhteen liittyneitä ja jopa se missä kontekstissa teksti esitetään rajaa ja muokkaa sen merkityksiä; se mikä Opettaja-lehdessä tunnustetaan lukijoiden ennakkoymmärryksen ja kontekstin tuntemuksen vuoksi ironiaksi voi Aamulehden sivuilla näyttäytyä vakavana mielipiteenä.

Hermeneutiikan ehkä yleisimmin tunnettu työkalu on niin kutsuttu hermeneuttinen kehä, jossa nimensä mukaisesti tutkittavan tekstin tulkinta tapahtuu kehämäisesti. Hermeneuttinen kehä pohjaa ajatukseen siitä, että tutkittava teksti sekä sen konteksti tunnetaan ainakin jotenkuten jo etukäteen ja siten tutkijalla on siitä esiymmärrys. Tätä esiymmärrystä tutkija sitten laajentaa ja syventää uudella tutkimuksellaan, luoden näin uuden ymmärryksen ja tulkinnan tutkittavasta aiheesta. Näin syntyy uusi esiymmärrys, josta tulee lähtökohta taas uudelle tutkimukselle.⁶⁰ Hermeneutiikkaa paljon omassa filosofisessa tutkimuksessaan hyödyntäneen Gadamerin

⁵⁶ Kielitiede.

⁵⁷ Tieteenala, joka tutkii merkkejä ja niiden merkityksiä.

⁵⁸ Bressler 2002.

⁵⁹ Bressler 2002; Fairclough 1997.

⁶⁰ Fairclough 1997; Jost & Hyde 1997.

mukaan hermeneuttisessa tarkastelussa esiyymmärrys ei kuitenkaan ole ennalta tietämistä, eikä siihen kuulu oletus sisällön ennalta tuntemisesta. Hermeneutiikka löytyy Gadamerin mukaan ”tuttuuden ja vierauden välissä”, ja hermeneuttinen ymmärtäminen on yhdessä ymmärtämistä, joka tarkentuu ja muokkautuu kun tieto lisääntyy.⁶¹

Tekstianalyysiä käytettäessä on tutkijan varsin tarkkaan käytävä läpi tutkimansa aineisto⁶² ja koska tekstin tutkiminen kaikista näkökulmista on mahdotonta, asettaa tämän vuoksi tutkija ennakkoon valittuja näkökulmia, joista tekstiä tulkitaan.⁶³ Esimerkiksi tässä tutkimuksessa näkökulmaksi valikoitui turvallisuuden teemat ja mihin sävyyn ja tyyliin niistä kirjoitettiin ja miksi.

Tutkijan tehtäväksi jää selvittää ja tulkita mitä tutkittavien tekstien kirjoittajat ovat painottaneet teksteissään. Myös se missä kontekstissa eli kirjoittajan ulkopuolisten seikkojen vaikutuspiirissä teksti on kirjoitettu vaikuttaa tekstiin, ja tutkijan tulee – jos mahdollista – huomioida tämä omaa tulkintaa rakentaessaan.⁶⁴ Tulkintaa rakennettaessa tulee myös huomioida tekstien kontekstuaalisuus eli asia johon teksti pohjaa tai liittyy ja vallitseva tilanne tekstin kirjoittamisen hetkellä⁶⁵. Kontekstuaalisuuteen liittyviä huomioitavia seikkoja olisivat esim. se mikä tekstin vaikutuspyrkimys olisi ja millä foorumilla teksti julkaistaisiin.⁶⁶

Sävy on myös sellainen tekstin ominaisuus, johon tutkijan on hyödyllistä kiinnittää huomiota. Sävy tekstianalyysin kontekstissa on se tunne tai sanaton tieto, joka lukijalle välittyy kirjoittajan asennoitumisesta tekstissä käsiteltävään asiaan. Sävyn rinnalla kulkee myös tyylin käsite ja sen tutkiminen. Tyyli on se näkökulma, jolla kirjoittaja lähestyy tekstin todennäköisintä lukijakuntaa.⁶⁷ Sama henkilö voikin kirjoittaa samasta aiheesta eri tyyllillä, jos on selvää, että lukijat edustavat erilaisia lukijakuntia.

Joskus tekstianalyysi, diskurssianalyysi ja sisällönanalyysi nähdään synonyymeinä, mitä ne eivät kuitenkaan suoranaisesti ole.⁶⁸ Tekstianalyysi pyrkii tekstin tulkintaan ja löytämään sen

⁶¹ Gadamer 2004.

⁶² Wodak & Busch 2004.

⁶³ Fairclough 1992.

⁶⁴ Halliday 1985.

⁶⁵ Searle 1995.

⁶⁶ Halliday 1985.

⁶⁷ Perelman 1979.

⁶⁸ Denzin & Lincoln 2005.

kontekstin, jossa teksti on kirjoitettu. Se myös lähtee tutkimaan tekstiä ennalta asetetuista näkökulmista, joita voivat olla edellä mainitut sävy, tyyli ja näkökulma.⁶⁹ Tekstianalyysi ei siis tutki diskursseja, eikä sillä pyritä löytämään tai nostamaan esiin teemoja, luokkia tai kategorioita.

⁶⁹ Fairclough 1992.

5 Kouluturvallisuus Opettaja-lehden sivuilla

Tässä luvussa tarkastellaan tutkimuksen löydöksiä ja sitä, miten turvallisuudesta kirjoitettiin Opettaja-lehdessä vuosina 2006–2010 ja 2016–2021. Koska tämä tutkimus toteutettiin tekstianalyysin lähtökohdista, oli ennakkoon asetettu tietty näkökulma, josta tekstejä tarkasteltiin. Tässä tutkimuksessa tuo näkökulma oli tekstien tyyli ja sävy.

5.1 Vuodet 2005–2010

Tarkasteltaessa kouluturvallisuuteen liittyvää kirjoittelua Opettaja-lehden sivuilla vuosina 2005–2016 muistuttavat tuon ajan turvallisuuskysymykset paljon vuoden 2023 turvallisuuskysymyksiä. Kirjoittajien huolena oli väkivalta koulussa, työssä jaksaminen, opetuksen laatu ja koulutukseen kohdistuneet leikkaukset.

5.1.1 Ennen Jokelaa – Uupumusta ja alirahoitusta

Opettaja-lehden vuoden 2005 numeroista turvallisuutta kouluissa heikentävä asia nostetaan esille ensimmäistä kertaa lehden 4. numeron pääkirjoituksessa otsikossa ”Pureva ongelma”. Tässä artikkelissa käsitellään oppilaiden opettajiin kohdistamaa väkivaltaa melko huolestuneeseen sävyyn. Päätoimittajan kirjoituksessa tuodaan esille se, miten ”Opettajat joutuvat väkivallan kohteeksi yhä useammin työpaikoillaan.” ja ”Vaikka vakavat fyysiset väkivaltatilanteet eivät oleellisesti ole kouluissa lisääntyneet, muunlaisen väkivallan tiedetään yleistyneen. Huorittelun, huutamisen ja muun henkisen väkivallan lisäksi opettajia potkitaan, lyödään ja kuristetaan. Heitä heitellään kivillä ja pahimmillaan he saavat jopa tappouhkauksia. Viime aikoina on jopa eräänlaiseksi epidemiaksi asti noussut eräissä helsinkiläiskouluissa pureminen.”

Kirjoittaja nostaa esille huolensa tällaisen väkivallan vaikutuksesta opettajien henkiseen hyvinvointiin ja sen melko selvät haitalliset vaikutukset heidän psyykkiseen turvallisuuteensa, sillä ”Tapahtumista seurannut mielipaha, järkytys ja voimattomuus seuraavat töistä kotiin. Monet opettajat kertovat lisääntyneen väkivallan aiheuttavan uupumusta ja stressiä ja

johtavan usein sairauslomalle.”⁷⁰ Sävy, jolla päätoimittaja kirjoittaa on varsin huolta kantava, mutta se pitäytyy kuitenkin melko asiallisessa ja jopa kuivassa tyyliissä. Tämä selittynee sillä, että pääkirjoitus on ikään kuin lehden ’käyntikortti’, jolla annetaan lukijalle ensimmäinen kosketus lehteen.

Opettajien työssäjaksaminen ja henkinen hyvinvointi – tai ehkä paremminkin pahoinvointi – olivat esillä myös lehden seuraavassa numerossa. Tämän numeron pitkä artikkeli tutustutti lukijan työssään uupuneeseen äidinkielenopettajaan. Artikkelin nimeltään ”Uupunut opettaja puhalsi pelin poikki”⁷¹ esitteli erään opettajan hakeutumisen aluksi sairauslomalle ja sitten myöhemmin eläkkeelle vakavan työuupumuksen ja masennuksen seurauksena. Artikkelin esittelee syyt haastatellun opettajan sairastumiselle heti tekstin alussa ja toimittajan mukaan sairastumisen pääasiallisina syinä voidaan pitää ”opettajan työn jatkuvaa muutosta, ilmaistyön lisääntymistä, oman elämän sattumuksia ja sisäilmaongelmia”⁷². Jatkuva töiden lisääntyminen ilman tarvittavaa tukea ja sisäilmaongelmien aiheuttama pahoinvointi nousevat tekstissä esille useamman kerran ja haastateltu opettaja toteaa artikkelin loppupuolella, että ”Ei voi kun ihmetellä sitä asennetta, millä kunnan päättäjät suhtautuvat opettajien työoloihin ja työmäärään.”⁷³ Tekstin sävyä voinee pitää melko toteavana ja melkein virkakielisenä. Tekstin kirjoittanut toimittaja ei itse käyttänyt erityisen vahvaa kieltä ja esim. iltapäivälehdistölle tyypillistä hyperlatiivien käyttöä ei esiinny.

Työmäärän kasvun aiheuttama stressi ja työuupumus tuotiin esille myös Opettaja-lehden mielipidepalstalla, jossa eräs nimetön kirjoittaja toi esille sen, miten ”Opettajien työmäärä kasvaa kasvamistaan ja aikaa oikealle työlle, opettamiselle ja sen suunnittelulle, liikenee aina vain vähemmän. Eikä uusista työtehtävistä tietenkään makseta!” Kirjoittaja nostaa esille – kuten edellisessä kappaleessa – myös sisäilmaongelmat, vähäisen arvostuksen ja alhaisen palkan syinä, jotka olivat hänet pakottaneet hakeutumaan toiselle työuupumuksesta seuranneelle sairauslomalle.⁷⁴ Mielenkiintoista oli huomata se, että tässä mielipidetekstissä esiintyi ensimmäisen kerran huutomerkki, jolla korostettiin tekstin sanomaa. Tyyli oli myös paljon vapaampi ja käytetty kieli ei ollut toimittajan virkakieltä. Tämä ei ole sinällään

⁷⁰ Hannu Laaksola, ’Pureva ongelma’, Opettaja, 25.1.2005, 5.

⁷¹ Irene Pakkanen, ’Uupunut opettaja puhalsi pelin poikki’, Opettaja, 1.2.2005, 12.

⁷² Irene Pakkanen, ’Uupunut opettaja puhalsi pelin poikki’, Opettaja, 1.2.2005, 12.

⁷³ Irene Pakkanen, ’Uupunut opettaja puhalsi pelin poikki’, Opettaja, 1.2.2005, 15.

⁷⁴ Nimimerkki: Toista kertaa työuupumuksen vuoksi sairauslomalla, ’Älkää koskeko työaikoihin’, Opettaja, 19.4.2005, 16.

kummallista, sillä mielipideasioissa kirjoittaja lähestyy asiaa henkilökohtaisesta näkökulmasta ja siten se vaikuttaa tekstin tyyliin, lopputuloksen ollessa siten vähemmän objektiivinen. Edellisen kappaleen mielipidekirjoitukseen vastattiin paria numeroa myöhemmin, jossa oman tekstinsä Opettaja-lehden mielipidepalstalle lähettänyt antoi tukensa väsyneelle opettajalle ja kehotti erityisesti niitä tahoja, joiden vastuulla opettajien työajan määrittäminen on, lukemaan väsyneen opettajan mielipidetekstin. Mielipidetekstin kirjoittanut luokanopettaja totesikin edellisen kappaleen kirjoituksesta, että ”Karmeaa mutta totta joka sana!”⁷⁵ Tekstin tyyli oli taas vapaampaa ja selvästi henkilökohtaisempaa kuin se todennäköisesti olisi ollut toimittajan kynästä.

Näissä kolmessa tekstissä tuodaan toimittajan tuottamien tekstien kautta, kuin myös mielipidekirjoittajien kynistä, esille huoli liian suuresta työmäärästä joka opettajien hoidettavaksi jatkuvasti jää. Syyllisiä kirjoituksissa ovat varsin selvästi määrärahoista päättävät tahot kunnissa sekä opetussuunnitelman laativat viranomaiset.

Tarkasteltaessa jaksoa vuodesta 2005 Jokelan tapahtumiin vuonna 2007, on melko selvää, että turvallisuuteen liittyvät tekstit on kirjoitettu pääosin opettajien psyykkiseen kestämiseen liittyen, huolen korostuessa käytetyissä äänenpainoissa. Myös väkivaltaan liittyvät turvallisuusaiheet olivat esillä.

Viimeinen turvallisuuteen liittynyt artikkeli vuonna 2005 käsitteleekin juuri väkivaltaa, aiheen ollessa oppilaiden väkivalta opettajiaan kohtaan. Artikkelissa opettajat esitetään niinä, jotka ensimmäisenä etulinjassa ovat tekemisissä lasten huonovointisuuden ja -osaisuuden kanssa, eli miten he ”kohtaavat koulun arjessa sen todellisuuden, missä tämän päivän lapset elävät.” Opettajilla on artikkelin mukaan kohonnut riski joutumisesta syntipukeiksi ja maalitauluiksi oppilaiden tunteenpurkauksille.⁷⁶ Myös vakivallan aiheuttamat ongelmat opettajien psyykkiseen hyvinvointiin nostettiin esille, vakavimpina mainittiin stressireaktiot ja jopa kyvyttömyys jatkaa opettajan työssä.⁷⁷ Sävy tässäkin artikkelissa on varsin selvästi opettajien puolella, mikä tosin ei ole yllättävä, kun huomioidaan tekstin konteksti. Olisikin kummallisempaa, jos opettajien omassa ammattilehdessä edellä mainittuja ongelmia vähäteltäisiin.

⁷⁵ Nimimerkki: 52-vuotias luokanopettaja, ’Uupuneelle voimia’, Opettaja, 6.5.2005, 17.

⁷⁶ Paula Posti, ’Nollatoleranssi väkivallalle’, Opettaja, 21.10.2005, 12.

⁷⁷ Paula Posti, ’Nollatoleranssi väkivallalle’, Opettaja, 21.10.2005, 14.

Tutkittavien tekstien aiheiden osalta vuoden 2006 ja 2007 kirjoitukset olivat melko samantapaisia kuin vuonna 2005 ja esimerkiksi opettajien työssäjaksamisesta kirjoitettiin useammassa Opettaja-lehden numerossa. Artikkelissa lehden 11. numerossa vuodelta 2006 nostettiin esille se, miten monilla opettajilla työstä palautuminen ei enää kunnolla onnistu viikonlopun aikana ja palautuminen tapahtuu vasta kesälomalla – jos silloinkaan. Syyt tälle ilmiölle olivat jokseenkin samankaltaisia kuin aiemmissa teksteissä, eli ”työmäärä lisääntyy. Työn ja vapaa-ajan raja hämärtyy” ja ”Isot ryhmäkoot aiheuttavat luokassa melua, ahtautta ja huonoa ilman laatua.”⁷⁸ Teksti oli tyyliltään asiallinen, mutta selvästi tietty huolestuneisuuden sävy oli vahvasti tekstissä läsnä.

Samaan ilmiöön kiinnitti huomiota pitkä artikkeli vuoden 2007 ensimmäisessä numerossa. Tässä jutussa ei kuitenkaan kirjoitettu niin paljon itse ongelmista, vaan huomio kiinnittyi siihen, miten näihin ongelmakohtiin voitaisiin puuttua ehkäisevästi esim. paremman johtamisen ja työnohjauksen kautta.⁷⁹ Mielenkiintoista tekstissä oli se, että siinä ei viitattu niihin ratkaisutoimiin, joihin aiemmissa teksteissä oli viitattu, eli esim. määrärahojen lisäämiseen tai työkuorman vähentämiseen. Tyyliltään tämäkin teksti oli asiapitoinen, mutta sen sävy oli melko kevyt verrattuna muihin samoja teemoja käsitelleisiin teksteihin.

Väkivalta ja opettajien työssä pärjääminen sekä jaksaminen esiintyivätkin monesti Opettaja-lehden sivuilla ennen Jokelan tapahtumia. Eri artikkeleissa ja muissa kirjoituksissa kuten vaikkapa vuoden 2007 neljännen numeron pääkirjoituksessa pohdittiin koulujen turvallisuushuolia.

Tässä pääkirjoituksessa mietittiin, että olisiko syytä tuoda vartijoita kouluihin vähentämään oppilaiden sekä opettajien fyysiseen ja henkiseen turvallisuuteen haitallisesti vaikuttavaa väkivallan uhkaa.⁸⁰ Päätoimittaja kirjoittikin siitä, miten monessa muussa maassa ”on jo jouduttu menemään siihen, että kouluissa on turvamiehiä, joiden tehtävänä on paitsi estää ulkoista uhkaa myös taata sisäisesti oppilaiden ja opettajien turvallisuus.”⁸¹ Samassa lehdessä jatkettiin opettajiin kohdistuvan väkivallan teemalla ja mahdolliseksi syiksi tälle valitettavalle

⁷⁸ Pirjo Lääperi, ’Opettajien stressi laukeaa vasta kesälomalla’, Opettaja, 17.3.2006, 12.

⁷⁹ Terhi Friman, ’Älä väsy’, Opettaja, 12.1.2007, 42.

⁸⁰ Hannu Laaksola, ’Turvamiehet kouluihin?’, Opettaja, 23.1.2007, 5.

⁸¹ Hannu Laaksola, ’Turvamiehet kouluihin?’, Opettaja, 23.1.2007, 5.

ilmiölle nähtiin olevan oppilaiden lisääntyneet sosiaaliset ja psyykkiset ongelmat sekä huonojen kotiolojen vaikutus. Ottaen huomioon kuinka vakava ongelma opettajien kohtaama väkivalta ilmiönä – vaikka kuinka rajattu ilmiö se olisikin – niin tämän artikkelin sävy oli kummallisen kepeä. Lukijoita koetettiin lohduttaa sillä, että oppilaiden opettajiinsa kohdistama väkivalta ei tavallisesti ole ”rajua” oppilas *vain* ”puree, raapii tai potkii” opettajaa.⁸²

Kouluväkivallan äärimmäisin muoto koettiin Suomessa traagisella tavalla Tuusulan Jokelassa 7.11.2007, kun paikallisessa lukiossa tapahtui kouluampuminen. Tuona keskiviikkona asetta käyttänyt henkilö surmasi kahdeksan ihmistä ja lopuksi itsensä.

5.1.2 Jokela ja Kauhajoki – pelätty tragedia

Opettaja-lehden vuoden 2007 46. numero julkaistiin, kun Jokelan kouluampumisesta oli kulunut yhdeksän päivää. Järkytys oli se tunne, jonka päätoimittaja nosti esille kirjoituksessaan, mutta esillä oli myös se ajatus, että jotakin kouluampumisen kaltaista oli pelätty tapahtuvan jo jonkin aikaa. Pääkirjoituksessa tuotiin ilmi niitä syitä, joiden katsottiin olevan tapahtuneen taustalla. Mahdollisia syitä katsottiin olevan oppilaiden huonontunut psyykinen hyvinvointi, jota olivat pahentaneet koulujen terveydenhuoltoon ja mielenterveystyöhön kohdistetut leikkaukset, mutta myös määräraahaleikkaukset yleisemminkin.⁸³ Sävy tekstissä ei ollut syyttelevä, mutta ehkä tekstin voi katsoa sisältävän lukijakunnan suuntaan kohdennetun piiloviestin siitä, miten tämä tragedia oli yllätys ehkä enemmänkin muulle yhteiskunnalle, ei niinkään opettajille.

Ymmärrettävästi saman lehden Uutiset-palstan pääaihe oli Jokela ja se jatkoi samalla linjalla kuin lehden pääkirjoitus. Järkytys ja tapahtuneesta seurannut suru hallitsivat kirjoittelua; koko suomalaisen koululaitoksen nähtiin saaneen pahan kolauksen psyykkiseen turvallisuuteensa. Mahdollisia syyllisiä ampujan itsensä lisäksi ei tässäkään kohdin lähdetty etsimään, mutta neuvottomuuden tunne kouluampumisen kaltaisen uhan edessä tekstistä kävi selvästi ilmi. Ehkäisykeinoksi nostettiin samat keinot kuin pääkirjoituksessa, eli oppilaiden ”pahaa oloa ja ahdistaa pitäisi oppia tunnistamaan – niin vaikeaa kuin se onkin.”⁸⁴

⁸² Annu Somppi, 'Opettaja kohtaa väkivaltaa yhä useammin', Opettaja, 23.1.2007, 29.

⁸³ Hannu Laaksola, 'Pelätty tragedia', Opettaja, 9.11.2007, 5.

⁸⁴ 'Kouluväki tarvitsee nyt kaiken tuen', Opettaja, 9.11.2007, 6.

Vaikka Jokelan tapahtumat olivat mitä suurimmissa määrin vakava ja järkyttävä tapahtuma, ei sen seurauksena ilmennyt mitään erityistä turvallisuuden teemoihin liittyvää kirjoitusten sumaa. Ainoastaan Opettaja-lehden edellä mainitussa 46. numerossa esiintyi runsaammin turvallisuuteen liittyviä tekstejä. Nekin kuitenkin olivat vain Jokelaan liittyviä.

Jokelan tapahtumiin palattiin kuitenkin vielä lehden seuraavassa numerossa (47), jossa kolumnisti esitti kouluihin pesiytyneen tehokkuusajattelun olevan syynä oppilaiden heikentyneeseen psyykkiseen hyvinvointiin, nähden tämän tehokkuuseetoksen siis olevan ainakin osin syynä Jokelassa tapahtuneeseen tragediaan. Kirjoittajan mukaan ”Kouluille esitetään epärealistisia, putkinäköön perustuvia vaatimuksia. Pitää olla iso, tehokas, nopea, paras”. Kolumnistin mukaan oppilailla on oikeus ”kuulua kouluyhteisöön eikä ajelehtia yksin, ahdistuneena siitä, ettei kelpaa eikä pysty täyttämään vaatimuksia.”⁸⁵ Huoli lasten ja nuorten psyykkisen ja sosiaalisen turvallisuuden rapautumisesta olikin selvästi esillä tässä tekstissä. Sävyiltään tämä kolumni oli myös huomattavasti kriittisempi ja jopa tuomitsevampi kuin monet aikaisemmat tekstit, erityisesti niitä tahoja kohtaan, jotka halusivat tuoda kouluun lisää tehokkuutta. Tämä tosin selittynee sillä, että kyseessä oli kolumnisti, jonka ei tarvitse pitäytyä toimittajan – ainakin näennäisessä – objektiivisuudessa.

Samassa lehdessä (numero 47) oli artikkeli, jossa kerrottiin oppilaiden opettajiinsa kohdistamasta väkivallasta. Tekstissä esiteltiin tutkimusta, jonka mukaan kokonaisuudessaan opettajista joka kolmas ja luokanopettajista puolet on kohdannut oppilaiden taholta fyysistä väkivaltaa.⁸⁶ Artikkelin sävy oli toteava ja neutraali, ja sen tyyli oli jopa tiedelehtimäinen tavassaan vain selittää aiheena ollutta tutkimusta.

Vuoden vaihtuessa ja siirryttäessä vuoteen 2008 jäivät myös Jokelan tapahtumat menneeseen. Kirjoittelu turvallisuudesta palasi niihin uomiin, joissa se oli ollut ennen Jokelaa. Tosin, tapahtuneeseen viitattiin, kun haluttiin esimerkki sille mihin lasten ja nuorten psyykkinen ja sosiaalinen pahoinvointi voi ääritapauksessa viedä. Jokelan tapahtumiin viitattiin tällaisella tavalla vuoden 2008 neljännessä numerossa. Kyseisessä lehdessä kolumnisti nosti esille ennakoivan mielenterveystyön sekä korosti, miten tärkeää on parantaa oppilaiden

⁸⁵ Kari Uusikylä, 'Selittelyjen aika on ohi', Opettaja, 23.11.2007, 14.

⁸⁶ Hannu Laaksola, 'Oppilaiden väkivalta raaistunut', Opettaja, 23.11.2007, 20.

tunnehallintataitoja. Leikkaukset koulujen määrärahoihin ja oppilashuoltoon olivat taas esillä, ja kirjoittaja harmitteli niitä. Sävy tekstissä oli hienoisen harmistunut ja jonkin verran vapaampi kuin toimittajien kirjoittamissa.⁸⁷

Vuonna 2008 Opettaja-lehdessä esiintyi useampi teksti, jossa käsiteltiin ennakoivaa turvallisuustyötä tai kriisitilanteisiin valmistautumista. Kyseisen vuoden viidennessä numerossa aiheena oli turvallisuuskysymysten ennalta pohtiminen sekä huomioiminen ja se, miksi turvallisuussuunnitelmien laatiminen on tärkeää: ”Kriisissä ei ehditä miettiä, mikä suunnitelma nyt otettaisiin käyttöön, vaan on toimittava heti.”⁸⁸ Artikkelissa haastateltu rehtori myös totesi huomanneensa, miten turvakoulutuksiin osallistuminen oli lisääntynyt Jokelan jälkeen.⁸⁹

Turvallisuushuolia ehkäisevien toimien teemalla jatkettiin myös myöhemmin ja saman vuoden aikana. Kyseisessä lehdessä pohdittiin taustasyitä oppilaiden väliselle väkivallalle, sekä sitä miten ehkäistä tuota väkivaltaa. Kiusaamista ja syrjäytymistä pidettiin syinä väkivallan lisääntymiselle, mutta nähtiin että yhteisöllisempi koulu ja kiusaamista vähentävät toimet voisivat auttaa vähentämään molempia. Myös nopea puuttuminen havaittuihin ongelmiin nähtiin apuna väkivallan vähentämisessä.⁹⁰ Tässä ja edellisen kappaleen artikkelissa tyyli oli taas toimittajalle tyypillistä asiatekstiä, mutta molemmissa teksteissä oli hienoisen optimistinen sävy. Ikään kuin olisi tiedostettu tai tunnustettu ongelmat ja vihdoin alettu puuttumaan niihin oikealla tavalla.

Ongelmien tiedostaminen sekä ennakointi eivät kuitenkaan ehtineet auttaa ja Suomessa tapahtui toinen kouluampuminen alle vuosi edellisen jälkeen. Kauhajoella 23.9.2008 ampuja avasi tulen oppilaitoksessa surmaten kymmenen ihmistä ja itsensä.

Heti Kauhajoen surmien jälkeen ilmestyneessä Opettaja-lehden numerossa tapahtuneen käsittely oli melko suppeaa – erityisesti jos verrataan siihen, miten Jokelan tapahtumia käsiteltiin. Pääkirjoituksessa asiasta kirjoitettiin sangen niukasti⁹¹ ja Uutiset-osiossa Kauhajoen tragedia oli vain mustalle pohjalle painettu lyhyt teksti muiden joukossa.⁹² Tämä

⁸⁷ Aila Paloniemi, 'Lapsia on autettava ajoissa', Opettaja, 25.1.2008, 14.

⁸⁸ Tiina Tikkanen, 'Turvallisuus ei ole hokkuspokkustemppu', Opettaja, 1.2.2008, 27.

⁸⁹ Tiina Tikkanen, 'Turvallisuus ei ole hokkuspokkustemppu', Opettaja, 1.2.2008, 28.

⁹⁰ Anna Leena Högbäck, 'Kouluihin rohkeutta kohdata väkivalta', Opettaja, 19.9.2008, 20.

⁹¹ Hannu Laaksola, 'Joutsenmerkki oppisopimuskoulutukseen', Opettaja, 26.9.2008, 3.

⁹² 'Jokelan tragedia toistui Kauhajoella', Opettaja, 26.9.2008, 3.

voi vaikuttaa kummalliselta, mutta kun otetaan huomioon, että lehti oli todennäköisesti jo tuossa vaiheessa lähtenyt painoon, ei suurille muutoksille sisältöön jäänyt aikaa.

Tapahtunutta käsiteltiin kattavammin kymmenen päivää myöhemmin ilmestyneessä numerossa. Tällöin Kauhajoen tapahtumille oli omistettu lehden alusta kolme aukeamaa. Kuten Jokelan tapauksessa, niin nytkin yhdessä artikkeleista esille nostettiin tapahtuneesta kummunnut järkytyksen tunne. Nyt tekstin sävy oli kuitenkin järkyttyneen lisäksi turhautunut. Kirjoittaja toi esille – kuten muut aiemmin – miten jatkuvat leikkaukset koulujen rahoitukseen voivat ääritapauksessa johtaa kouluampumisen kaltaisiin tragedioihin. Nyt tekstistä puuttui sovitteluvuus ja syylliset nimettiin suoraan; ”Kuntapäätäjät vastuussa”⁹³ totesi artikkelin väliotsikko.

Artikkelissa kritisoitiin melko kitkerään sävyyn sitä ajatusta, miten joillekin tahoille koulu on ”sellainen rysänperä, johon kaikista turvaverkoista pudonneet pysähtyvät”. Tilanteen epäoikeudenmukaisuus selvästi kismitti kirjoittajaa, sillä koulu kun ei voi resurssien puutteeseen tai ruuhkaan vedoten kääntyä oveltaan ihmisiä, toisin kuin muut tahot. Avun järjestämisen vastuun siirtäminen opettajille oli myös kirjoittajan mielestä epäoikeudenmukaista, sillä vastuu siitä ja muusta turvallisuustyöstä on kuitenkin viime kädessä opetuksen järjestäjällä eli kunnalla.⁹⁴

Vastaavanlainen kriittisyys jatkui saman numeron kolumnissa, missä kirjoittaja kritisoi koulumaailmaan levinnyttä kilpailua ja tehokkuutta ihannoivaa eetosta, ”jossa ahneus, taloudelliset intressit, maine ja valta ovat polkeneet inhimillisyyden jalkoihinsa”. Selvästi harmistuneella sävyllä sama kolumnisti jatkoi edellisen kappaleen aihetta sivuten, eli ”On turha vaatia, että opettaja löytäisi jokaisen potentiaalisen murhaajan. Opettaja kyllä lähettäisi ongelmatapaukset hoitoon, mutta kun sitä hoitopaikkaa ei ole!”⁹⁵ Taas huomion kiinnitti Opettaja-lehden sivuilla jokseenkin harvinainen huutomerkki, jolla kirjoittaja todennäköisesti halusi korostaa sanomansa vakavuutta.

⁹³ Maija-Leena Nissilä, 'Koulun resursseista huolehdittava', Opettaja, 3.10.2008, 5.

⁹⁴ Maija-Leena Nissilä, 'Koulun resursseista huolehdittava', Opettaja, 3.10.2008, 6.

⁹⁵ Kari Uusikylä, 'Kuoleman kosketus', Opettaja, 3.10.2008, 9.

5.1.3 Leikkauksia odotellessa

Jokelan ja Kauhajoen seurauksena itse tapahtumista ja turvallisuudesta yleisemmin keskusteltiin paljon välittömästi niiden jälkeen. Kuitenkaan tapahtuneesta tai väkivallasta – aseain tai muutoin tehdystä – ei tullut hallitsevaa teemaa Opettaja-lehteen kyseisten tragedioiden jälkeen. Kouluampumisiin palattiin vain viittauksissa muissa yhteyksissä ja tämäkin tapahtui melko harvoin.

Muutama poikkeus kuitenkin löytyi ja vuoden 2009 neljännessä numerossa käsiteltiin pelkoa joka opiskelijoihin ja opettajiin oli Jokelan tapahtumien jälkeen jäänyt.⁹⁶ Hieman myöhemmin ilmestyneessä artikkelissa pohdittiin, että voitaisiinko kouluampuja mahdollisesti tunnistaa etukäteen.⁹⁷

Molemmissa tapauksissa nostettiin esille se, miten psyykinen ja sosiaalinen turvallisuus ovat tärkeässä osassa turvallista oppimisympäristöä rakennettaessa. Ensimmäisessä artikkelissa kerrottiin siitä traumasta ja psyykkisen turvallisuuden heikkenemisestä, jota opiskelijat ja opettajat kokivat Jokelan tapahtumien jälkeen ja miten Kauhajoen tapahtumat uudelleen horjuttivat alkanutta paranemista.⁹⁸ Psyykkisen ja sosiaalisen turvallisuuden ongelmat oppilailta ja erityisesti kun ne kumpuavat kiusaamisesta olivat esillä artikkeleista jälkimmäisessä.⁹⁹ Molemmat tekstit olivat Opettaja-lehden toimittajien kynästä ja niissä näkyi toimittajille tyypillinen asiallinen tyyli. Sävy niissä olikin raportoiva, eikä kielenkäytössä esiintynyt esim. tunteisiin vetoavaa sanastoa.

Edettäessä kohti vuoden 2009 loppua jäi koulusurmien käsittely enenevässä määrin taka-alalle ja Opettaja-lehden tekstien huomio alkoi keskittyä vuoden 2008 lopulla alkaneen laman vaikutuksiin koululaitokselle. OAJ:n silloinen puheenjohtaja otti kantaa aiheeseen vuoden 2009 toukokuussa julkaistussa kolumnissaan ja nosti esille ne haittavaikutukset, joita ennustetut määräraahaleikkaukset ja opettajien lomautukset aiheuttaisivat niin oppilaille kuin opettajillekin. Esille nousi myös se, miten jo aiemmin opettajat olivat olleet uupumassa työtaakan alle ja miten tämä heikentävästi vaikutti heidän psyykkiseen jaksamiseensa sekä

⁹⁶ Marja Puustinen, 'Pelon kanssa kasvokkain', Opettaja, 23.1.2009, 18.

⁹⁷ Minna Ängeslevä, 'Kouluampujalle ei ole profiilia', Opettaja, 20.2.2009, 20.

⁹⁸ Marja Puustinen, 'Pelon kanssa kasvokkain', Opettaja, 23.1.2009, 18.

⁹⁹ Minna Ängeslevä, 'Kouluampujalle ei ole profiilia', Opettaja, 20.2.2009, 20.

mahdollisuuteen tehdä työnsä kunnolla.¹⁰⁰ Tekstin tyyli oli hyvin asiapitoista, mutta tekstissä näkyi selvästi se, miten ammattiliiton puheenjohtaja puhutteli jo valmiiksi myötämielistä lukijakuntaa eikä esimerkiksi ymmärrystä leikkauksia kohtaan tekstissä ollut.

Psyykkisen turvallisuuden esille tuonti ei ollut mitenkään yllättävää, kun otetaan huomioon opettajien työssäjaksamisen ongelmiin liittyvien tekstien määrä jo ennen Jokelan tapahtumia ja lamaa. Leikkausten kritisointi ja laman seurauksista kirjoittaminen oli yleistä alkuvuodesta 2009 lähtien.

Esimerkkinä tästä voi käyttää lomautusten ja sijaiskieltojen haittavaikutuksia kouluarkeen. Turvallisuudesta kannettiin huolta ja esimerkiksi tilanne, jossa yksi opettaja joutui valvomaan kahta luokkaa, nähtiin epäreiluna ja myös säästösten vastaisena. Tässä tekstissä ei sovitteluvuutta tai tiettyä toimittajan etäisyyttä asiaan ollut, vaan kirjoittaja syytti kuntapäätäjiä vastuuttomuudesta.¹⁰¹

Leikkausten ja lomautusten haittojen esille nostaminen oli pääosassa koulun turvallisuuteen liittyvien tekstien aiheissa laman alettua. Edellä mainitun psyykkisen turvallisuuden lisäksi juttujen aiheeksi nousi pedagogisesti turvallinen koulu. Teksteissä painotettiin oppilaiden oikeutta saada hyvää sekä asianmukaista opetusta ja opettajien oikeutta työnsä kunnolliseen toteuttamiseen asiallisin resurssein kunnollisissa olosuhteissa. Lomautuksia myös arvosteltiin ja niiden järkevyyttä säästökeinoina ihmeteltiin, kun tiedettiin, että tutkimusten mukaan niistä aiheutuneiden oppimisvajeiden paikkaaminen olisi kalliimpaa kuin syntynyt säästö.¹⁰² Sävy näissä teksteissä oli selvästi turhautunut, mutta tyyli pysyi edelleen asiallisena.

Teksteissä esiintyi taantumien lisäksi edellisiltä vuosilta tuttuja asioita. Loppuvuodesta 2010 julkaistussa artikkelissa kirjoitettiin koulu-uhkauksista ja pohdittiin miten koulusurmien kaltaisia tapahtumia voitaisiin ehkäistä. Esille nousivat taas kiusaamisen ja syrjäytymisen aiheuttamat ongelmat oppilaiden psyykkisen ja sosiaalisen turvallisuuden tunteelle ja se, miten tämä pahimmillaan voisi johtaa väkivallan käyttöön pahaa oloa purettaessa.¹⁰³

Taas – kuten aiemmin – korostettiin ennaltaehkäisyn hyötyjä tällaisten ongelmien kanssa,

¹⁰⁰ Erkki Kangasniemi, 'Opettajien sietokyky liian kovalla koetuksella', Opettaja, 22.5.2009, 15.

¹⁰¹ 'Sijaiskiellot turmiollisia', Opettaja, 30.4.2010, 4.

¹⁰² Marja Puustinen, 'Jokainen lomautus on liikaa', Opettaja, 17.9.2010, 28.

¹⁰³ Maija-Leena Nissilä, 'Nuorten hätähuutoihin reagoitava', Opettaja, 17.9.2010, 52.

mutta heti perään todettiin miten vaikeaa se oli olemassa olevilla määrärahoilla ja miten nämäkin rahat olivat leikkausuhan alla.¹⁰⁴ Tekstistä välittyi tiettyä turhautumista asioiden tolaan vaikka tyyliiltään se pysyikin melko toteavana. Tosin tämä turhautuminen ei liene kummallista, kun huomioidaan, että koulujen liian pienistä määrärahoista ja näiden haittavaikutuksista oli kirjoitettu koko ensimmäisen tarkastelujakson ajan ilman, että mikään oli muuttunut.

5.2 Vuodet 2016–2021

Tässä tutkimuksessa varhaisimmat tutkimusaineistona käytetyt tekstit olivat vuoden 2005 alusta ja tuoreimmat vuodelta 2021. Aiheiltaan, sekä sävyiltään ja tyyliiltään tekstit olivat suhteellisen samankaltaisia molemmilla tarkastelujaksoilla eikä niiden välillä ollut huomattavaa eroa. Kuitenkin vuosina 2016–2021 turvallisuuteen liittyviä tekstejä oli määrällisesti vähemmän. Tätä selittää kuitenkin se, että Opettaja-lehden ilmestymistiheys oli jälkimmäisellä tarkastelujaksolla harvempi.

5.2.1 Taantumasta koronaan

Vuonna 2016 turvallisuutta käsiteltiin heti tammikuun ensimmäisessä numerossa ja aihe oli tälläkin kertaa väkivalta. Opettaja-lehden omassa selvityksessä oli haastateltu Suomen suurien kaupunkien peruskoulujen työsuojeluvaltuutettuja koulujen turvallisuudesta. Sisällöltään jutussa ei sinällään ollut uutta vaan koulujen huolet olivat samoja kuin aiemminkin. Haastateltujen mukaan sanallinen uhkailu ja väkivalta kouluissa oli arkipäiväinen ongelma. Samassa artikkelissa nostettiin esiin myös säästöjen haitallinen vaikutus koulujen turvallisuuteen. Esimerkkinä käytettiin uupuvia opettajia ja rauhattomia luokkia.¹⁰⁵ Selvitys oli tyyliiltään hyvin raporttimainen eikä esimerkiksi toimittajan omaa näkökulmaa asiaan sinällään tuotu esiin. Tekstin päähuomio oli tarjota haastatelluille foorumi, jolla tuoda esiin oma kantansa.

¹⁰⁴ Maija-Leena Nissilä, 'Nuorten hätähuutoihin reagoitava', Opettaja, 17.9.2010, 52.

¹⁰⁵ Arja Krank, 'Tieto lisää turvaa', Opettaja, 15.1.2016, 40.

Opettajien työssäjaksamisella ja taantumien aiheuttamilla leikkauksilla jatkettiin myös muutamaa numeroa myöhemmin. Kyseisen numeron pääkirjoituksessa nostettiin esille jälleen kerran leikkaukset koulujen määrärahoihin ja sen negatiiviset vaikutukset niin opettajien työhyvinvointiin kuin oppilaiden saaman opetuksen laatuun. Myös pitkäaikaisvaikutukset nostettiin esille.¹⁰⁶ Sävy oli asiallinen mutta huolestunut, mikä lienee ymmärrettävää, kun huomioidaan, että vuonna 2008 alkanut lama vaikutti edelleen koulujen toimintaan.

Opettajien jaksamisesta kirjoitettiin myöhemmin samassa lehdessä, kun kritisoitiin opettajien jatkuvasti kasvavaa työmäärää ja sen vaikutuksia heidän psyykkiseen jaksamiseensa.¹⁰⁷ Sävy oli – kuten edellisessä tekstissä – huolestunut mutta nyt tuota huolta painotettiin sanalla ”erityisen”. Sanoman vakavuutta tähdennettiin Opettaja-lehdessä harvinaisella huutomerkillä tekstin lopussa.¹⁰⁸

Vuosikerran 2006 loppua kohden aiheet pysyivät samankaltaisina verrattuna vuoden alkupuoliskoon. Teksteissä aiheet keskittyivät opettajien työmäärän kasvuun ja laman vaikutuksiin. Eräissä artikkeleissa haastatellut pohtivat vähenevien resurssien ja lisääntyvien tehtävien aiheuttamaa uhkaa opettajien jaksamiselle. Tekstissä oli kaksi haastateltua ja tämän takia sinä esiintyi mielenkiintoisella tavalla kaksi eri sävyistä kannanottoa.

Ensimmäinen haastatelluista – erityisluokanopettaja – oli sävyiltään varsin kriittinen ja jopa hyökkäävämpi ja hän esim. pohti lakon mahdollisuutta tilanteen muuttamiseksi. Hän myös käytti arkisempaa kieltä ja kuvasi miten opettajien melko matala palkka ”jurppii”.¹⁰⁹ Toisena haastatelluista toimi OAJ:n neuvottelujohtaja ja hänen kielenkäyttönsä oli huomattavasti neutraalimpaa ja sovittelevampaa esim. suhtautuminen lakkoon oli melko varauksellinen. Hän myös esimerkiksi korosti vallitsevan taloudellisen tilanteen aiheuttamat paineet julkistalouteen ja sen, miten neuvotteluissa opettajien palkoista ja työoloista on aina vastapuoli.¹¹⁰ Hänen maltillisempaa kielenkäyttöään selittänee rooli neuvottelujohtaja, sillä vaikka hänen tasoisensa johtaja antaisi haastattelua yleisellä tasolla, edustaisi hän silti osittain OAJ:tä ja vahvan kannan ottaminen etukäteen voisi vaikeuttaa neuvotteluita työnantajapuolen kanssa myöhemmin.

¹⁰⁶ Marja Puustinen, 'Leikkausjonossa', Opettaja, 3.6.2016, 3.

¹⁰⁷ Heli Haaro, 'Miten opettaja jaksaa', Opettaja, 3.6.2016, 9.

¹⁰⁸ Heli Haaro, 'Miten opettaja jaksaa', Opettaja, 3.6.2016, 9.

¹⁰⁹ Riitta Korkeakivi, 'Opettajan savotta paisuu', Opettaja, 21.10.2016, 28.

¹¹⁰ Riitta Korkeakivi, 'Opettajan savotta paisuu', Opettaja, 21.10.2016, 29.

Opettaja-lehden vuoden 2016 toiseksi viimeisessä lehdessä mielipidekirjoittaja otti melko kipeästi kantaa koulutusleikkauksiin, jotka hänen mukaansa revitään opettajien ”selkänahasta” ja ovat ”älyllinen loukkaus jokaista opettajaa kohtaan”, joka johtaa siihen, että ”Opettajan selkäranka katkeaa!”. Kaiken lisäksi alirahoitettu digitalisaatio ja surullisenkuuluisa digiloikka olivat ”vitsi.”¹¹¹ Tässä mielipidekirjoituksessa näkyi sangen selvästi ulkopuolisten kirjoittajien mahdollisuus sellaiseen räväkkään kirjoittamiseen ja vaikuttamiseen, jollaiseen hyvän journalistisen tavan takia Opettaja-lehden omat toimittajat eivät voi ryhtyä.

Vuosina 2017–2019 kirjoittaminen opettajien ja koulun turvallisuudesta jatkui samankaltaisena kuin aiempinakin vuosina. Työssäjaksamista käsiteli useampi teksti, mutta työoloja yleisemmin käsiteltiin sisäilmaongelmien näkökulmasta. Helmikuussa 2017 esiteltiin erään yhtenäiskoulun evakkomatka uusiin tiloihin vanhasta sisäilmaongelmaisesta koulusta. Useampi opettaja ja oppilas olivat saaneet oireita homekoulusta, osa jopa pysyvän astman, mutta tästä huolimatta haastateltujen asenne ja myös jutun sävy olivat suhteellisen optimistiset. Esimerkiksi astman saanut opettaja oli kaikesta huolimatta tyytyväinen siihen, miten sisäilmaongelmiin oli kyseisellä paikkakunnalla ja laajemmin alettu suhtautua vakavammin.¹¹²

Sisäilmaongelmia käsiteli myös myöhemmin samana vuonna pitkä artikkeli, jossa esiteltiin koulujen sisäilmaongelmien yleisyyteen paneutunut tutkimus.¹¹³ Tekstissä käsiteltiin sisäilmaongelmia asialähtöisesti. Vaikka esitelty tutkimus pohjautui kyselytutkimukseen, ei siinä painotettu henkilökohtaisia kokemuksia, vaan sisäilmaongelma esiteltiin ilmiön yleisyyden ja vaikutusten kautta. Sävyltään artikkeli oli melko neutraali ja se pitäytyi asiakielessä, ollen tyyliltään pääosin raporttiselostus. Tosin artikkelin loppupuolella Opettaja-lehden rooli ammattilehtenä näkyi selvästi ja haastateltu OAJ:n edustaja sai artikkelin loppukaneettina tuoda esille sen, miten sisäilmasta sairastuneita opettajia tulisi tukea paremmin: ”- Sisäilmasta sairastunut ei ole työkyvytön tekemään opettajan tehtävää, hän on työpaikkakyvytön.”¹¹⁴

¹¹¹ Raimo Laaksonen, ’Opettajaa loukataan älyllisesti joka päivä’, Opettaja, 2.12.2016, 28.

¹¹² Matias Manner, ’Paremmat ilmat’, Opettaja, 24.2.2017, 23.

¹¹³ Tiina Tikkanen, ’Tunkkainen totuus’, Opettaja, 3.11.2017, 12.

¹¹⁴ Tiina Tikkanen, ’Tunkkainen totuus’, Opettaja, 3.11.2017, 16.

Opettajien työoloista ja työssäjaksamisesta kirjoitettiin huolestuneeseen sävyyn kahdessa eri artikkelissa, kun tarkasteltiin opettajien työuupumuksen lisääntymistä. Ensimmäisessä artikkeleista, jonka kirjoittaja oli sama kuin edellisen kappaleen artikkelin, esiteltiin työolokyselyn tuloksia. Tekstin kirjoittaneen toimittajan mukaan ne ”hyydyttävät hymyn”. Tehdyn selvityksen mukaan opettajien uupumista olivat lisänneet leikkaukset koulutuksen määrärahoihin ja työtehtävien jatkuva lisääntyminen sekä pirstaloituminen. Sanavalinnat artikkelissa tukevat tekstin yleistä huolestuneisuuden sävyä ja kirjoittaja käyttää sanaa ’vakava’ sen eri muodoissaan paljon. Opettajien työssäjaksamisen heikentyneeseen tilaan kirjoittaja viittaa ”mittarit näyttävät punaista” -ilmaisulla.¹¹⁵ Tyyliltään teksti oli asiallinen ja toimittajalle tyypillinen, mutta tekstin tunnesävy oli huolestunut. Myös sanavalinnat olivat hieman kovempia kuin toimittajilla yleensä.

Jälkimmäisessä artikkelissa aihe oli sama – opettajien heikkenevä työssäjaksaminen. Tosin tässä artikkelissa keskityttiin pääosin luokanopettajien pärjäämiseen, kun edellisessä artikkelissa opettajia oli käsitelty yhtenä ryhmänä. Esille tuoduissa ongelmissa ei ollut eroa jo aiemmissa luvuissa käsiteltyihin ongelmiin, vaan opettajia uuvuttivat jatkuvasti kasvava työmäärä, yhä useampien asioiden kirjaamisvelvollisuus ja kokemus siitä, miten palkka ei kunnolla suhteudu tehdyn työn määrään ja työn aiheuttamaan stressiin.¹¹⁶ Artikkelissa haastateltu luokanopettaja summasi asian seuraavanlaisesti: ”Kun kysyn mitenkäs tämä korvataan, työnantaja vastaa, että se kuuluu opettajien työtehtäviin.”¹¹⁷ Tyyliltään artikkeli oli samankaltainen kuin edellinenkin artikkeli. Sävyltään jälkimmäinen teksti oli kuitenkin jossain määrin hillitympi kuin edeltäjänsä ja esimerkiksi sanavalinnat eivät olleet niin vakavahenkisiä aiheen vakavuudesta huolimatta.

Opettajien työhyvinvoinnin käsittelyä jatkettiin heti vuoden 2019 alussa, tällä kertaa näkökulman ollessa huonon sisäilman vaikutus opettajien työhyvinvointiin. Kyseinen teksti oli muodoltaan yhdistelmä artikkelia ja tietoisua. Pääosan tekstistä muodosti kymmenen kohdan lista koulujen huonoon sisäilmaan liittyvistä asioista, mutta mukana oli myös lyhyehkö osuus, jossa kerrottiin erään huonosta sisäilmasta sairastuneen opettajan tarina.¹¹⁸ Tyyli tekstissä oli varsin asiallinen ja sanavalinnat eivät olleet vahvoja, semminkin kun

¹¹⁵ Tiina Tikkanen, ’Työn ilo hupenee’, Opettaja, 18.5.2018, 10.

¹¹⁶ Riitta Korkeakivi, ’Tehtävien tulva uuvuttaa’, Opettaja, 30.11.2018, 10–14.

¹¹⁷ Riitta Korkeakivi, ’Tehtävien tulva uuvuttaa’, Opettaja, 30.11.2018, 12.

¹¹⁸ Tiina Tikkanen, ’Hyvä sisäilma on jaksamisen ehto’, Opettaja, 11.1.2019, 34–36.

huomioidaan, että tekstin oli kirjoittanut sama toimittaja, joka muutamaa kappaletta aiemmin kirjoitti hymyjen hyytymisestä opettajien heikkenevään työssäjaksamiseen liittyen.

5.2.2 Koronavuosi

Turvallisuuskysymyksistä käsitellyin aihe vuonna 2020 oli koronavirus ja sen vaikutukset koulumaailmaan. Koronasta kirjoitettiin paljon Opettaja-lehden sivuilla sen jälkeen, kun suomalainen koulujärjestelmä oli siirtynyt etäopetukseen maaliskuussa 2020. Kyseisen vuoden 6. numerossa oli useampi tilannetta käsitellyt teksti. Niissä päähuomio oli tilanteen poikkeuksellisuudessa ja koronan sekä etäopetuksen vaikutuksissa opettajien työsuhteisiin lomautusten yhteydessä. Myös työssäjaksaminen oli huomiota saanut aihe. Opettajien lomautukset ja vastaavasti työmäärän lisääntyminen nostettiin esille jo heti ensimmäisessä artikkelissa pääkirjoituksen jälkeen: ”Toisilla työt loppuvat ja toisilla on jaksaminen koetuksella.”¹¹⁹

Tilanteen poikkeuksellisuutta käsitteli samassa numerossa pitkä artikkeli, jossa sävy oli yllättävän optimisteinen. Siinä nostettiin esille, miten suoritetun kyselyn mukaan 60 prosenttia opettajista uskoi etäopetuksesta selviävän. Toisaalta myös huolestuneita äänenpainoja esiintyi liittyen opettajien jaksamiseen ja työsuhteen jatkumiseen.¹²⁰ Huolestuneita äänenpainoja esitettiin eri koulutusasteilla olevien oppijoiden putoamisesta opetuksesta. Esimerkiksi ammattiin opiskelevien osalta pelättiin, että jotkut saattavat ”tipahtaa kyydistä” tai että heidän opintonsa eivät edisty toivotulla tavalla.¹²¹ Myös erityistä tukea saavien ja S2 oppilaiden mahdollinen jälkeen jääminen opinnoissa pohditutti. Artikkelissa esiintyi huolestuneita kommentteja mutta yleisesti ottaen sen sävy oli varovaisen optimistinen ja etäopetuksesta sekä koronasta selviämiseen uskottiin. Artikkelissa haastateltu opettaja tämän asenteen kiteytti varsin hyvin seuraavilla sanoilla: ”Kyllä tästä selvitään.”¹²²

¹¹⁹ Matias Manner, 'Kuntatyö kannattelee nyt yhteiskuntaa, Opettaja, 27.3.2020, 5.

¹²⁰ Riitta Korkeakivi; Heta Lievonen; Matias Manner; Tiina Tikkanen, 'Virus heitti opettajat syvään päätyyn', Opettaja, 27.3.2020, 11.

¹²¹ Riitta Korkeakivi; Heta Lievonen; Matias Manner; Tiina Tikkanen, 'Virus heitti opettajat syvään päätyyn', Opettaja, 27.3.2020, 13.

¹²² Riitta Korkeakivi; Heta Lievonen; Matias Manner; Tiina Tikkanen, 'Virus heitti opettajat syvään päätyyn', Opettaja, 27.3.2020, 12.

Opettajien turvallisuuteen ja työoloihin otti kantaa myös silloinen OAJ:n puheenjohtaja omassa kolumnissaan. Hän nosti esiin opettajien ja erityisesti varhaiskasvattajien vaikean tilanteen, kun töitä piti tehdä jopa oman terveyden uhalla tilanteessa, jossa rokotteista ei vielä ollut tietoaakaan. Tai kuten hän asian kiteytti: ”Tilanne on monille varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen opettajille todella rankka.”. Puheenjohtaja nosti esille myös sen seikan, miten opettajakunnan harteilla lepää suuri vastuu tulevien ammattilaisten kasvattamisesta ja miksi tästä syystä he ”ansaitsevat siitä osakseen muutakin kuin kiitospuhetta!”. Tyyliltään kolumni oli asiallisen tiukka, mikä sinällään on odotettavaa, kun kirjoittajana on ammattiliiton puheenjohtaja. Tätä tiukkaa sävyä oli lisäksi painotettu huutomerkillä tekstin lopussa.¹²³

OAJ:n puheenjohtajan toivomus muustakin kuin kiitospuheesta ei mitä ilmeisemmin saavuttanut päättäjien korvia ja muutamaa numeroa myöhemmin artikkelissa esiteltiin tapauksia, joissa kunnan taloudelliseen tilanteeseen vedoten oli lomautettu opettajia. Esimerkkinä artikkelissa oli Loimaan kunta, jossa lomautusten lisäksi opettajilta oli poistettu myös vesopäivät.¹²⁴ Haastateltu pääluottamusmies kritisoi melko kovasanaisesti kuntapäättäjiä heidän oletuksestaan, että opettajat tekisivät uutta kouluvuotta varten suunnittelutyön omalla ajallaan: ”On sääli ja törkeä oletus, että kenenkään pitäisi tehdä töitä vapaa-ajallaan, kun työnantaja ottaa palkan pois lomautuspäätöksellään.”¹²⁵ Pääluottamusmies myös jatkoi poliitikkojen kritisointia: ”On ala-arvoista kaataa oman kyvyttömyyden seuraukset lasten ja henkilökunnan niskaan.”¹²⁶ Tyyli, jolla toimittaja kirjoitti, oli asiallisen maltillinen, mutta haastateltavan varsin suorat kommentit asiasta antoivat tekstille huomattavasti iskevemmän sävyn. Ei tosin ole yllättävää, että pääluottamusmies esittää asiansa näin särmikkäästi, sillä onhan hänen tehtävänsä edustaa ja edistää työtoveriensa asiaa kaikin keinoin, tarvittaessa tiukkasanaanestikin.

Paria numeroa myöhemmin jatkettiin samalla aiheella ja Opettaja-lehti raportoi OAJ:n tekemästä tutkimuksesta, jossa pohdittiin opettajien lomautusten järkevyyttä kuntien säästökeinona. Artikkelissa tuotiin esiin se, että lomautuksia tekevät sekä huonosti toimeentulevat että vakavaraiset kunnat. Lomautusten haittavaikutukset nostettiin myös esille ja erityisesti se, miten lomautusten heijastevaikutusten paikkailu jälkikäteen tulee monesti

¹²³ Olli Luukkainen, 'Arvostuksen aika', Opettaja, 27.3.2020, 26.

¹²⁴ Suunnittelu- ja koulutuspäivät.

¹²⁵ Heta Lievonen, 'Kylmiltään poikkeusajan vajeita korjaamaan', Opettaja, 14.8.2020, 20.

¹²⁶ Heta Lievonen, 'Kylmiltään poikkeusajan vajeita korjaamaan', Opettaja, 14.8.2020, 21.

kalliimmaksi kuin syntynyt säästö.¹²⁷ Tähän samaan seikkaan viitattiin myös vuonna 2010 taantuman aikana.¹²⁸ Artikkelissa haastateltu asiantuntija käytti mielenkiintoisella tavalla samankaltaista kieltä kuin edellisen kappaleen pääluottamusmies, ja kuvaili miten poliitikkojen ”päättämättömyys kaadetaan henkilöstön ja lasten niskaan”.¹²⁹ Tyyliltään tämä teksti ei poikennut siitä, mitä Opettaja-lehden omat toimittajat yleensä noudattavat. Sävy oli kaikesta huolimatta jokseenkin asiallinen, tosin oman mausteensa tekstiin toivat haastateltujen melko suorat mielipiteet.

Koronaviruksella oli selvästi heikentävä vaikutus opettajien jaksamiseen, sillä lisääntynyt kuormitus iski jo valmiiksi ylityöllistettyihin opettajiin kovaa. ”On aika nähdä opettajien uupuminen” totesi eräs opettaja kertoessaan omasta raskaasta koronavuodestaan Opettaja-lehdelle.¹³⁰ Haastateltu toi esille huomattavan pitkiksi venyneet työpäivänsä sekä sen, miten moni on jo uupumisensa takia sairauslomalla tai vaihtamassa alaa. Esille nostettiin myös oppilaiden oikeus laadukkaaseen opetukseen, joka ei kuitenkaan ole mahdollista uupuneella ja kyynistyneellä opettajakunnalla. Kysymys korvauksista myös mietitytti ja haastateltu pohti, miten tehtyä ylityötä korvattaisiin opettajille.¹³¹ Tekstin sävyssä näkyi selvästi tiettyä väsymystä ja huolta. Haastateltu kuvasikin opettajien tilaa ’ahtaalla’ olemiseksi.

Kouluväkivalta nousi pitkästä ajasta esille alkuvuodesta 2021 artikkelissa, jossa pohdittiin lisääntyneen kouluväkivallan ongelmaa. Taustasyinä ilmiölle nähtiin olevan lasten ja nuorten ongelmat tunne- ja vuorovaikutustaidoissa. Ehkäisykeinoiksi tähän tarjottiin juuri näiden taitojen opettamista kouluissa. Artikkelissa oppilaan väkivaltaisesta käyttäytymisestä nähtiin olevan haittaa ja vahinkoa sekä oppilaalle itselleen että muille koulun ihmisille. Ennakoiva oppilashuoltotyö ja opettajan oppilailleen antama positiivinen huomio nähtiin parhaimpina keinoina estää väkivaltaa. Toisaalta pohdittiin, että kuuluuko oppilaan väkivallan estäminen huomiotaan jakamalla opettajalle tai onko hänellä edes siihen aikaa.¹³² Näkökulma artikkelissa oli selvästi oppilaiden ongelmiin keskittyvä ja sävy ongelmista kärsiviä oppilaita kohtaan oli ymmärtävän huolestunut. Esille kuitenkin nostettiin myös opettajan haasteellinen asema tällaisessa tilanteessa, erityisesti jos ”apua ei heru”¹³³, josta todettiin, että ”sitä tapahtuu

¹²⁷ Heta Lievonen, ’Onko lomautus todella viimeinen oljenkorsi?’, Opettaja, 11.9.2020, 26–29.

¹²⁸ Kts. alaviite 104.

¹²⁹ Heta Lievonen, ’Onko lomautus todella viimeinen oljenkorsi?’, Opettaja, 11.9.2020, 27.

¹³⁰ Tiina Tikkanen, ’Ilman taukoja ei jaksa’, Opettaja, 18.2.2020, 14.

¹³¹ Tiina Tikkanen, ’Ilman taukoja ei jaksa’, Opettaja, 18.2.2020, 15.

¹³² Tiina Tikkanen, ’Kun hyvä on mennyt piiloon’, Opettaja, 23.4.2021, 18–20.

¹³³ Tiina Tikkanen, ’Kun hyvä on mennyt piiloon’, Opettaja, 23.4.2021, 20.

liian usein.”¹³⁴ Sävy teksteissä olikin samankaltainen kuin Kauhajoen jälkeen, jolloin Opettaja-lehden kirjoituksissa kritisoitiin yhteiskunnan ’kyllä koulu hoitaa’ asennetta nuorten psyykkiseen pahoinvointiin liittyen.

Jälkimmäisen tarkastelujakson – ja myös koko tutkimuksen – viimeinen käsitelty teksti oli artikkeli, joka ruoti jo tutuksi tullutta opettajien työssä uupumista. Tämä oli omalla tavallaan kehän sulkeutuminen, sillä myös ensimmäinen artikkeli vuodelta 2005 käsitteli omalta osaltaan opettajien työssäjaksamisen ongelmia.

Artikkelin alussa esiteltiin opettajien uupumiseen ja alanvaihtoon liittyviä otsikoita 2000-luvun alusta ja lukijan huomio kiinnitettiin siihen, miten samankaltaisia kyseiset otsikot olivat vuoden 2021 vastaaviin. Opettajien työssäjaksamisen pitkäaikaiset ongelmat sidottiin artikkelissa esitellyn kyselytutkimuksen löydöksiin, jonka mukaan n. 60 prosenttia opettajista oli harkinnut alanvaihtoa. Yleisempinä syinä alanvaihtohaluille olivat työmäärän jatkuva lisääntyminen ja koettu alipalkkaus. OAJ:n asiantuntija myötäili kyselyn löydöksiä ja totesi opettajien työmäärän paisuneen palkkaan nähden liian suureksi.¹³⁵ Artikkelin jälkipuoliskolla esiteltiin työuupumuksen oireita ja miten asiaan voidaan puuttua ennen kuin tilanne uupuneen työntekijän kohdalla pahenee työkyvyttömyyteen saakka. Haastateltu asiantuntija nosti esille sen, että usein työuupumusta aiheuttavat rakenteelliset ongelmat – kuten resurssipula ja työmäärän raju lisääntyminen – joiden ratkaisu on tärkeää uupumisen estämisessä. Ongelma on kuitenkin se, että niitä ei ole helppo ratkaista. Tämä johtaa siihen, että työuupumukseen sairastunut opettaja ja siitä parantunut voi hyvin helposti näiden ongelmien vallitessa sairastua uudelleen.¹³⁶ Vaikka tyyli artikkelissa oli asiallinen, oli sävy ehkä hieman väsynyt ja jopa lannistunut pitkään jatkuneen ongelman edessä. Viitattiinhan artikkelin alussa jo yli kaksikymmentä vuotta vanhoihin ongelmiin ja kun huomioidaan, miten samankaltaisia ongelmat vielä nykyisinkin ovat, niin tätä ei oman näkemykseni mukaan voi pitää yllättävänä.

¹³⁴ Tiina Tikkanen, ’Kun hyvä on mennyt piiloon’, Opettaja, 23.4.2021, 20.

¹³⁵ Matias Manner, ’Tunnollisuudesta syntyy ongelma, jos työssä on liikaa vaatimuksia’, Opettaja, 22.10.2021, 16–17.

¹³⁶ Matias Manner, ’Tunnollisuudesta syntyy ongelma, jos työssä on liikaa vaatimuksia’, Opettaja, 22.10.2021, 18–19.

6 Pohdinta

Tässä tutkimuksen viimeisessä luvussa esitellään tutkimuksen löydöksiin perustuva pohdinta Opettaja-lehden sivuilla käydystä turvallisuuskirjoittelusta. Tämän lisäksi tarkastellaan tekstianalyysin luotettavuutta ja tuon luotettavuuden toteutumista tässä tutkimuksessa. Lopuksi esitellään mahdollisia jatkotutkimusaiheita.

6.1 Opettaja-lehti – Opetusalan varoventtiili

Opettaja-lehti on mitä selvimmin suunnattu yhdelle tietylle lukijakunnalle – opettajille. Tämä ei tietenkään ole kummallista, kun huomioidaan lehden nimi ja se, että sitä julkaisee Opetusalan ammattijärjestö OAJ. Opettaja onkin opetusalan oma ja johtava ammattilehti ja sen sisältö tästä syystä keskittyy vahvasti opettajia ja koko opetusalaa koskeviin ja kiinnostaviin aiheisiin ja ilmiöihin.

Ensimmäisellä tarkastelujaksolla vuosina 2005–2010 koulujen turvallisuuden käsittely oli melko vahvasti opettajien näkökulmaan keskittyntä ja vaikka muistakin turvallisuuden aiheista kirjoitettiin, oli suurimpaan osaan teksteistä ainakin osin sisällytetty kyseisen aiheen tai ilmiön vaikutus opettajistoon. Esimerkiksi koulujen fyysistä tai pedagogista turvallisuutta käsiteltäessä oli näkökulmana usein turvallisuusongelmien vaikutus opettajiin, muiden ryhmien huomioimisen jäädessä vähemmälle.

Ongelmat pedagogisessa turvallisuudessa liitettiin useimmiten koulujen määrärahojen riittämättömyyteen ja opettajien työmäärään jatkuvaan lisääntymiseen. Näitä kahta seikkaa vielä pahensivat kirjoittajien mielestä opettajien alipalkkaus. Kestoaiheena ensimmäisellä tarkastelujaksolla olivat myös opettajien uupuminen sekä oppilaiden opettajiin kohdistama väkivalta.

Vain opettajien koettuihin turvallisuushuoliin keskittyneet tekstit vähenivät Jokelan tapahtumien jälkeen ja jonkin aikaa turvallisuuskirjoittelu käsitteli enemmän oppilaiden ongelmia psyykkisen ja sosiaalisen turvallisuuden saralla. Oman tulkintani mukaan tämä johtui siitä, että koulumaailma – ja yhteiskunta laajemminkin – pyrki löytämään ne taustatekijät, jotka johtivat Jokelan tragediaan. Sävy teksteissä oli järkyttynyt, mutta

enemmän pohdiskeleva ja rakentava, kuin syyttelevä.

Turvallisuudesta kirjoittaminen ei ehtinyt kunnolla palautua ”tavalliseksi” Jokelan jälkeen ennen kuin Kauhajoen tapahtumat uudelleen järkyttivät koulumaailmaa. Tutkituissa teksteissä monella kirjoittajalla oli sama tavoite kuin Jokelan tapahtumien jälkeen, eli pyrittiin löytämään selitys ja syyt tapahtuneelle murhenäytelmälle. Tällä kertaa surua ja huolta kuitenkin sävytti myös jossain määrin kriittisyys ja jopa syyttely

Opettaja-lehden sivuilla nostettiin tapahtumien syyksi koulutusleikkaukset ja jatkuvat nuorten ennaltaehkäisevään mielenterveystyöhön kohdistuvat säästöt, joiden takana nähtiin olevan kansallisen ja paikallisen tason päättäjät. Varsin monen kirjoituksen sävy oli turhautunut siitä, miten koulujen – ja jopa yksittäisten opettajien – oletettiin olevan kykeneviä hoitamaan tai havaitsemaan oppilaiden psyykkiset ongelmat ennalta. Tätä asennetta kritisoitiin ja tutkituissa teksteissä tuotiin esille se näkemys, että vastuu mielenterveyshuoliin puuttumisesta ei ole yksin rahapulassa kärvistelevien koulujen tai valmiiksi ylityöllistettyjen opettajien harteilla.

Vuonna 2008 alkanut lama ja päättäjien suorittamat rajut leikkaukset koulujen rahoitukseen varmistivat sen, että aiheet Opettaja-lehdessä pysyivät melko samanlaisina ensimmäisen tarkastelujakson loppuun saakka. Jo tuttujen teemojen, kuten uupumisen ja leikkausten rinnalle nousivat nyt myös lomautukset ja niiden vaikutukset opettajiin ja oppilaisiin.

Ensimmäisellä tarkastelujaksolla sävy ja tyyli teksteissä oli opettajien ja koulujen turvallisuusasioita käsiteltäessä varsin asiallinen, eikä kovin tiukkaan kielenkäyttöön turvauduttu kuin harvoin. Kovempi tai suurempi kielenkäyttö jäikin yleensä ulkopuolisten kolumnistien, haastateltujen tai mielipidekirjoittajien varaan, toimittajien pitäytyessä suhteellisen neutraalissa asiakielessä.

Jälkimmäisellä tarkastelujaksolla 2016–2021 aiheet pysyivät melko samanlaisina kuin ensimmäisellä. Aiheissa keskityttiin pääosin opettajia koskeviin turvallisuuden ongelmiin ja esimerkiksi opettajien työssäjaksamiseen ja sen ongelmiin. Toisena vakioaiheena teksteissä oli koulutukseen kohdistuvat määrärahaileikkaukset.

Koronaviruspandemian alkaminen keväällä 2020 ei juurikaan vaikuttanut tekstien sisältöön, vaan koronaviruksen vaikutukset etäopetus ja sairastumisriski linkitettiin jo vakiintuneisiin

aiheisiin, eli työssäjaksamisen ja palkkauksen koettuihin ongelmiin. Etäopetukseen siirryttäessä osassa teksteissä oli hienoista optimismia ja uskoa siihen, että kyllä tästä selvitään. Kuitenkin opettajia poikkeuksellisen raskaalla tavalla työllistänyt etäopetus palautti tekstien sävyn negatiiviseksi loppuvuotta 2020 kohden. Aiheet pitäytyivätkin tarkastelujakson loppuun saakka pääosin lomautusten aiheuttamissa ongelmissa opettajien pärjäämiseen sekä työssä uupumisen käsittelyssä.

Koko tarkastelujaksolla vuosina 2005–2010 ja 2016–2021 turvallisuuteen liittyvät tekstit Opettaja-lehdessä olivat ongelmiin keskittyviä ja niiden sävy oli enemmän huolestunut kuin optimistinen tai myönteinen. Sekä lehdelle työskentelevät toimittajat että vierailevat kirjoittajat – kuten kolumnistit ja mielipidekirjoittajat – lähestyivät turvallisuutta yleensä siitä näkökulmasta, että koulumaailman turvallisuuteen liittyviä asioita tulisi parantaa. Huomionarvoista onkin juuri tämä samankaltaisuus tarkastelujaksojen aiheiden samankaltaisuuden välillä. Voisi nimittäin olettaa, että aiheet esimerkiksi vuosien 2005 ja 2020 eroaisivat edes jotenkin toisistaan, kun huomioidaan, että väliin jää neljätoista vuotta. Aiheet olivat kuitenkin samoja ja tapa, jolla niistä kirjoitettiin molempina vuosina ei juuri toisistaan poikennut.

Kielenkäyttönsä osalta Opettaja-lehden tekstit voitaneen jakaa kahteen luokkaan; toimittajien tuottamiin maltillisiin ja asiapitoisiin ja vierailevien kirjoittajien suorasukaisempiin. Edellisillä kirjoittajilla tekstin sävy ja sanavalinnat useimmiten pitäytyivät toimittajille tyypillisessä raporttoivassa asiatyyllissä, jossa sanavalinnoilla ja ilmaisuilla ei liiemmästi ”revitely”. Jälkimmäiset taas toivat sanavalinnoillaan ja kärjekkäämmillä kirjoituksillaan turvallisuuskeskusteluun tiettyä terävyyttä ja suoruutta.

Tasapuolisuuden osalta Opettaja-lehdellä voi katsoa olevan selvä vinouma opettajien kantoja myötäilevään suuntaan. Tapauksissa, joissa vaikkapa kritisoitiin poliitikkoja koulutusleikkauksista ei vastapuolen kantaa tai perusteluja lehdestä löytynyt, vaan tekstit pohjautuivat kokonaan opetusalan työntekijöiden tai asiantuntijoiden sekä kirjoittajien itsensä omaksumiin kantoihin. Tosin on ymmärrettävää, että Opettaja-lehti on opettajien asialla ja mukailee lukijakuntansa asenteita. Onhan se opetusalan oma ammattilehti ja siten sen tehtävä on ”saarnata kuorolle”. Lehti toteuttaakin minkä tahansa media-alustan elinehtoa eli se mukautuu kysyntään, kysynnän määrittyessä kuluttajien mielipiteiden kautta.

Ammattilehdelle tällainen ajatusmaailmojen ja katsantokantojen yhteneväisyys lukijakunnan kanssa on kuitenkin tyypillistä, ja olisikin erikoista, jos lehden toimituksen ja lukijoiden välillä olisi suuria eroavaisuuksia käsiteltyjä asioita ja ilmiöitä tarkasteltaessa. Ammattilehden luonnollisena piirteenä voidaan kuitenkin pitää samanmielisyyttä lukijoidensa kanssa, sillä tämä tarjoaa kyseiselle ammattikunnalle omalta osaltaan kuuntelevan ja ymmärtävän varoventtiilin.

6.2 Luotettavuus

Tässä tutkimuksessa käytetyn tekstianalyysin luotettavuutta voidaan arvioida osin niiden samojen kriteerien pohjalta, joiden perusteella tarkastellaan laadullisten tutkimusten luotettavuutta.¹³⁷ Tämä tarkoittaa sitä, että tutkimuksen luotettavuutta mitataan sen pysyvyyden, totuudenmukaisuuden, objektivisuuden ja käytettävyyden pohjalta.

Tekstianalyttisen tutkimuksen totuusarvo pohjaa käytetyn aineiston määrään sekä siihen miten osuvasti tutkimustehtävään liittyvää kyseinen tekstiaineisto on. Tässä tutkimuksessa aineisto valittiin aiemmin esitettyjen kriteerien perusteella ja tekstianalyysiä käytettäessä juuri nämä kriteerit liittyvät vahvasti tutkimuksen totuudellisuuteen.¹³⁸ Kouluturvallisuutta käsittelevät tekstit olisi voitu myös kerätä jostakin toisesta lähteestä, kuten esimerkiksi aikakausi- tai sanomalehdistä. Niiden konteksti olisi kuitenkin eronnut Opettaja-lehden kontekstista, joka on opettajien ”oma” lehti. Tarkoituksena oli kuitenkin tutkia ammattilehdessä julkaistuja tekstejä, joten sanoma- ja aikakausilehdet olisivat olleet siten tarkoitukseen sopimattomia.

Laadullisissa tutkimuksissa on yleistä, että niiden tuloksia ei voida ulottaa toiseen kontekstiin suoraan, sillä niiden löydökset linkittyvät usein vain omaan kontekstiinsa. Jos tuloksia kuitenkin halutaan siirtää, tulee se tehdä harkiten ja aina tapauskohtaisesti.¹³⁹ Tämä seikka pätee myös tekstianalyttisissä tutkimuksissa ja siksi tutkimuksen pohjana käytetyt valinnat tulee raportoida tarkkaan, jotta tulosten sovelluttavuutta voidaan helpommin arvioida.¹⁴⁰

¹³⁷ Lincoln & Cuba 1985.

¹³⁸ Titscher et.al. 2000.

¹³⁹ Yin 2000.

¹⁴⁰ Lincoln & Cuba 1985.

Tasapuolisuus ja objektiivisuus eivät kuitenkaan ole tekstianalyysille tärkeä luotettavuuden mittari, sillä tekstianalyysi on tutkimustapa, jossa tutkijan oma ajattelu korostuu lähdeaineiston tulkinnassa. Tästä syystä tutkimuksen mahdolliselle lukijalle tulee esitellä tutkimuksen tutkimus- ja analyysiprosessia sekä aineistoa, jotta lukija voi itse päätellä ja arvioida kuinka luotettavia tehdyt tulkinnat ovat. Esimerkiksi lyhyet katkelmat ja otteet lähdeaineistosta auttavat lukijaa tämän arvioinnin tekemisessä. Tekstianalyttisen tutkimusprojektin luotettavuuden määrittelyssä tulee myös huomioida ilmeisyys. Tämä tarkoittaa sitä, että ilmeisyyden toteutuessa tehty tulkinta lisää ymmärrystä lähteenä käytetystä tekstistä eikä näin ole ristiriidassa sen kanssa.¹⁴¹

Tässä tutkimuksessa tekstianalyttista tulkintaa voidaan pitää onnistuneena, sillä tutkimuskysymykseen saatiin vastattua ja tulkinta oli sopusoinnussa lähdetekstien kanssa. Tekstissä ei siis väitetty lähdetekstien alkuperäisten kirjoittajien sanoneen jotain sellaista mitä he eivät ole sanoneet, vaan tulkittiin vain heidän omia sanojansa. Tämä on myös tutkimuseettisesti tärkeää, sillä tekstianalyttisessä tutkimuksessa tulkitaan vain tekstiä ei mitään muuta.

On kuitenkin syytä huomauttaa, että tämä tutkimus toteutettiin juuri tekstianalyysin lähtökohdista ja siksi on mahdollista, että joku toinen tutkija voisi täsmälleen samoja lähdetekstejä käyttäessään päätyä erilaisiin tulkintoihin. Tämä seikka ei kuitenkaan tarkoita sitä, että tuo toinen tutkimus olisi väärässä. Hänen tulkintansa voisi erota tämän tutkimuksen päätelmistä, koska hänen tutkimuskysymyksensä olisi asetettu eri lailla. On myös mahdollista, että vaikka hän käyttäisi samaa tutkimuskysymystä voisi hänen henkilökohtainen tulkintatapansa erota tämän tutkimuksen tekijän tulkintavasta ja tästä syystä erota tämän tutkimuksen päätelmistä.

6.3 Lopuksi

Vaikka tämä tutkimus ei keskittynytään turvallisuuden eri osa-alueiden yleisyyden erotteluun Opettaja-lehden turvallisuutta käsittelevissä teksteissä, on syytä kuitenkin lyhyesti käsitellä tätä seikkaa. On selvää, että koulun turvallisuuteen liittyvien neljän ulottuvuuden

¹⁴¹ Searle 1995.

käsittelyssä eniten huomiota sai pedagoginen turvallisuus. Sitä käsiteltiin pääosin opettajien näkökulmasta eli pohdittiin oppilaitosten pedagogisen turvallisuuden vaikutuksia opettajien ammattikuntaan. Muista turvallisuuden osa-alueista fyysisestä-, sosiaalisesta- ja psyykkisestä turvallisuudesta sekä oppilaiden pedagogisesta turvallisuudesta kyllä kirjoitettiin mutta yleensä tällaisissakin teksteissä huomio johdettiin takaisin opettajien huonoon pedagogisen turvallisuuden tilaan. Yleisimpinä syinä huonolle pedagogiselle turvallisuudelle nähtiin olevan työmäärän jatkuva kasvaminen, joka useimmiten yhdistettiin liian vähäisiin taloudellisiin resursseihin ja ylimitoitettuihin odotuksiin siitä, mitä koulun tai yksittäisen opettajan tulisi pystyä ja ehtiä tekemään.

Tekstien pohjalta voinee tulkita, että turvallisuus ja sen ongelmat nähtiin kehämäisenä ilmiönä. Jos esimerkiksi opettajan pedagoginen turvallisuus on huonolla tolalla liiallisen työmäärän seurauksena, voi hän muuttua kyyniseksi ja jopa epämiellyttäväksi opettajaksi. Tämä voi johtaa vaikkapa oppilaille tiuskimiseen tai välinpitämättömään käytökseen heitä kohtaan, jolloin opettajan pahoinvointi heikentää oppilaiden sosiaalisen turvallisuuden tunnetta. Tämä taas voi johtaa heissä psyykkisen turvallisuudentunteen heikkenemiseen, joka johtaa ongelmiin esim. koulunkäynnissä ja omassa käyttäytymisessä muita koulun ihmisiä kohtaa, mikä taas johtaa muiden turvallisuudentunteen huononemiseen. On siis syntynyt noidankehä, jossa yhden ihmisen tai ihmisryhmän heikentynyt turvallisuus alkaa vähentää koko yhteisön turvallisuutta

Tämän tutkimuksen suurin hyöty lienee se, miten se tarjoaa näkökulman turvallisuutta käsitteleviin teksteihin tietyille ammattiryhmälle suunnatussa ammattilehdessä.

Jatkotutkimuksen kannalta tämä seikka voisi olla hedelmällinen tutkimuskohde. Vertailu siitä, miten vaikkapa sanoma- tai aikakauslehden koulun turvallisuuteen liittyvät tekstit eroavat Opettaja-lehden vastaavista teksteistä sävyiltään ja tyyliltään voisi tarjota enemmän tietoa Opettaja-lehden ammattilehtituksesta johtuvasta mahdollisesta näkökulman vinoumasta. Toinen mahdollinen jatkotutkimusaihe olisi suorittaa diskurssi- tai sisällönanalyysi tämän tutkimuksen aineiston pohjalta. Myös julkishallinnon asiakirjoissa esiintyvät turvallisuustekstit voisivat tarjota mielenkiintoista materiaalia tutkijalle, jos haluttaisiin selvittää turvallisuuden käsittelyä hallinnon ja virkamiehistön kontekstissa.

Lähteet

- Barton, D. & Carmen, L. 2013. *Language Online: Investigating Digital Texts and Practices*. Routledge. United Kingdom.
- Beck, U. 1986. *Risikogesellschaft: auf dem Weg in eine andere Moderne*. Suhrkamp. Frankfurt am Main.
- Bressler, C. E. 2002. *Literary Criticism: An Introduction to Theory and Practice*. 3. painos. Prentice-Hall.
- Ching, M. et al. 2015 *Linguistic Perspectives on Literature*. Routledge. United Kingdom.
- Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. 2005. *Handbook of Qualitative Research*. Sage Publications. Thousand Oaks. California.
- Erbacher, T. & Roth, J. 2021. *Developing Comprehensive School Safety and Mental Health Programs: An Integrated Approach*. Routledge. United Kingdom.
- Fairclough, N. 1992. *Discourse and social change*. Polity Press. Cambridge.
- Fairclough, N. 1997. *Miten media puhuu*. Vastapaino. Tampere.
- Gadamer, H-G. 2004. *Hermeneutiikka. Ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa*. Suomentanut Ismo Nikander. Vastapaino. Tampere.
- Halliday, M. A. K. 1985. Dimensions of discourse analysis: grammar. Teoksessa van Dijk, T. A. (toim.), *Handbook of Discourse Analysis. Volume 2, Dimensions of Discourse*, 29–56. Academic Press. London.
- Hasu, E. 2018. *Oppilaan fyysinen turvallisuus peruskoulussa*. Pro gradu -tutkielma. Lapin yliopisto.
- Heikkinen, V. 2002. Virkakieli lumoa ja pelottaa. Teoksessa Vesa Heikkinen (toim.), *Virkapukuinen kieli*. 7–25. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.
- Hietanen-Peltola, M. & Korpilahti, U. (toim.). 2015. *Terveellinen, turvallinen ja hyvinvoiva oppilaitos. Opas ympäristön ja yhteisönmonialaiseen tarkastamiseen. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos*. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126936/URN_ISBN_978-952-302-505-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Viitattu 15.3.2022)

Johnson D. & Johnson F. 2014. *Joining together. Group theory and group skills*. 11. Painos. (Alkup. 1975). Pearson Education. New Jersey. USA.

Jost, W. & Hyde, M. J. (toim.). 1997. *Rhetoric and Hermeneutics. A Reader*. Yale University Press. New Haven.

Kalliokoski, J. 1996. Johdanto – Teksti ja ideologia. Kirjoituksia kielestä ja vallasta julkisessa kielenkäytössä. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos. 8–36.

Kasvatus-lehti, <https://ktl.jyu.fi/fi/julkaisut/kasvatus> (Viitattu 15.9.2022)

Kaufmann, W.A. 1970. *Hegel's political philosophy*. Atherton Press. New York, N.Y.

Keltikangas-Järvinen, L. 1994. *Hyvä itsetunto*. WSOY. Helsinki.

Kielitoimisto, <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/teksti?searchMode=all> (Viitattu 1.10.2022)

Kiusaamisen vastainen työ kouluissa ja oppilaitoksissa. 2020. Opetushallituksen oppaat ja käsikirjat 2020:3a.

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/kiusaamisen_vastainen_työ_kouluissa_ja_oppilaitoksissa.pdf (Viitattu 22.9.2022)

Laitinen, K. 1999. Turvallisuuden ja todellisuuden problematiikka. Tulkintoja uusista turvallisuuksista kylmän sodan jälkeen. *Studia Politica Tamperensis* No. 7. Tampereen yliopisto. Tampere.

Lenzi, M., Sharkey, J., Furlong, M., Mayworm, A., Hunnicutt, K. & Vieno, A. 2017. School Sense of Community, Teacher Support, and Students' School Safety Perceptions. *American journal of community psychology*. Vol.60 (3-4), 527-537.

Lincoln, Y. S. & Guba, E. G. 1985. *Naturalistic inquiry*. Sage Publications. California, Beverly Hills.

Lindfors, E. 2012. Käsityön työturvallisuus työtilojen arvioinnin perusteella. Teoksessa Lindfors, E. (toim). *Kohti turvallisempaa oppilaitosta!*. Tampereen yliopisto, 90–100.

Linnilä, M-L. 2006. Kouluvalmiudesta koulun valmiuteen. Poikkeuksellinen koulunaloitus koulumenestyksen, viranomaislausuntojen ja perheiden kokemusten valossa. Jyväskylän yliopisto.

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/13400/9513926672.pdf?sequence=1>
(Viitattu 11.9.2022)

Luokanopettaja-lehti, <https://www.suomenluokanopettajat.fi/luokanopettaja-lehti/> (Viitattu 15.9.2022)

Manninen, J., Burman, A., Koivunen, A. 2007. Oppimista tukevat ympäristöt. Johdatus oppimisympäristöajatteluun. Opetushallitus. Vammalan Kirjapaino. Vammala.

Mittelman, W. 1991. Maslow's study of self-actualization: A reinterpretation. *Journal of Humanistic Psychology*. 31 (1), 114–135.

Mäenpää, O. 2017. Hallintolaki ja hyvän hallinnon takeet. 5. painos. Edita publishing. Helsinki.

Niemi, H., Toom, A., Kallioniemi, A., & Lavonen, J. (toim.). 2018. The teacher's role in the changing globalizing world: Resources and challenges related to the professional work of teaching. Leiden: Brill/Sense.

Nuikkinen, K. 2009. Koulurakennus ja hyvinvointi. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Juvenes Print Oy. Tampere.

Ojala, T. 2012. Kokonaisturvallisuuden hahmottaminen ja riskien arvioinnin vaikeus koulujen turvallisuusjohtamisessa. Teoksessa Lindfors, E. (toim). Kohti turvallisempaa oppilaitosta. Tampereen yliopisto, 78–89.

Ollikainen, T., Ratinen, I. & Lehtonen, O. 2012. Heikkojen sidosten merkitys kouluhyvinvoinnin kannalta – kolmen koululuokan sosiaalisten verkostojen tarkastelu. *Terra*. 124, 3, 171–183.

Opettaja, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021.

Opettaja. Mainostajalle. <https://www.opettaja.fi/mainostajalle/> (Viitattu 15.9.2022)

Opetushallitus. Opetustoimen ja varhaiskasvatuksen turvallisuus.

<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/opetustoimen-ja-varhaiskasvatuksen-turvallisuus>
(Viitattu 3.10.2022)

Opetusministeriö 2012. Perusopetuksen laatukriteerit. Perusopetuksen, perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan sekä koulun kerhotoiminnan laatukriteerit. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:29.

Perelman, C. 1979. The new rhetoric and the humanities. Essays on rhetoric and its applications. Reidel. Dordrecht.

Punamäki, R-L., Tirri, K., Nokelainen, P. & Marttunen, M. 2011. Koulusurmat. Yhteiskunnalliset ja psykologiset taustat ja ehkäisy. Suomalaisen tiedeakatemian kannanottoja 2:2011. <https://www.acadsci.fi/kannanottoja/koulusurmat.pdf> (Viitattu 1.10.2022)

Routamaa, V. 2004. Jaksaa ja auta jaksamaan – turhaumien salaiset viestit. Itsetuntemuksesta voimaa työssä jaksamiseen. nro 23, 40–42.

Saarento, S. 2015. Conceptualizing and counteracting the bullying dynamic: Classroom and school contexts matter. Väitöskirja. Turun yliopisto.

Salminen, S. Kurenniemi, M. Råback, M. Markkula, J. Lounamaa, A. 2013. School environment and school injuries. *Frontiers in Public Health* 1:76.

Saukkonen, P. 2001. Maailman hahmottaminen teksteinä. Tekstirakenteen ja tekstilajien teoriaa ja analyysia. Yliopistopaino. Jyväskylä.

Searle, J. 1995. The construction of social reality. Free press & Penguin Books. New York-London.

Soini, T., Pietarinen, J., & Pyhälto, K. 2008. Pedagoginen hyvinvointi peruskoulun opettajien työssä. *Aikuiskasvatus*, 28(4), 244–257. <https://doi.org/10.33336/aik.93841> (Viitattu 2.2.2023)

Titscher, S., Meyer, M., Wodak, R. & Vetter, E. 2000. Methods of text and discourse analysis. Sage. London.

Työterveyslaitos. 2018. Turvallisuuden edistäminen opetuslalla. EduSafe-projektin loppuraportti. Helsinki.

Valtonen, S. 1998. Hyvä, paha media. Diskurssianalyysi kriittisen mediatutkimuksen menetelmänä. Teoksessa: Anu Kantola, I. Moring, E. Väliaverronen (toim.). Media-analyysi.

Tekstistä tulkintaan. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. 93–121. Lahti.

Vornanen, R. 2000. Turvallisuus elämän kysymyksenä. 13–17-vuotiaiden nuorten turvallisuus ja turvattomuuden aiheet.

Väljärvi, J. 2002. Koulun oppimisympäristö ja opetusjärjestelyt. Teoksessa J. Väljärvi & P. Linnankylä (toim.) Tulevaisuuden osaajat. PISA-2000 Suomessa. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos, 181–201.

Williams, S., Schneider, M., Wornell, C. & Langhinrichsen-Rohling, J. 2018. Student's Perceptions of School Safety: It Is Not Just About Being Bullied. *The Journal of school nursing*. Vol.34 (4), 319-330.

Wodak, R. & Busch, B. 2004. Approaches to media texts. Teoksessa: Downing, J. D. H., McQuail, D., Schlesinger, P. & Wartella, E. (toim.). *The Sage Handbook of Media Studies* (s. 105–122). Sage. Thousand Oaks. California.

Yin, R. K. 2009. *Case study research: Design and methods*. 4th edition. Sage Publications. Thousand Oaks. California.